

Боқий фикр

Буюк аجدодларимиз
ёққан маърифат
чироғи юртимизда
доимо порлаб
турсин!

Ислом КАРИМОВ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT

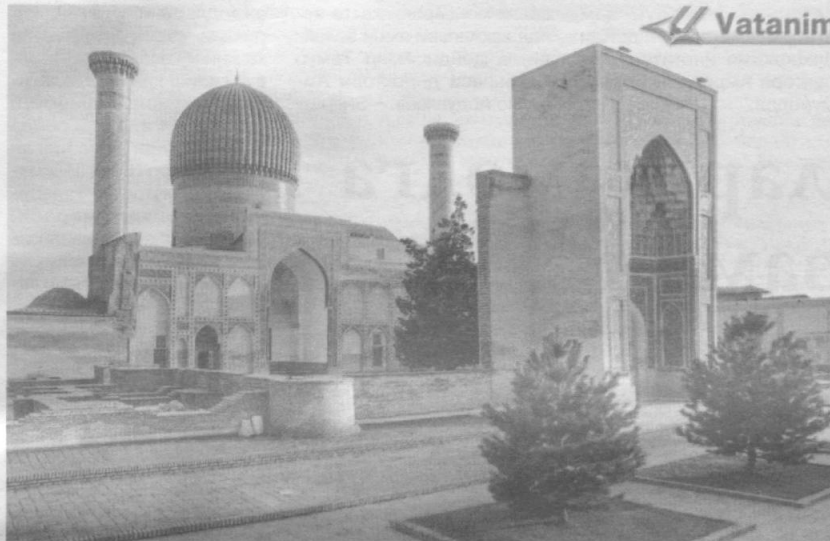
XALQ ZIYOLILARI GAZETASI

معرفت

1931-yildan chiqqan boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2016-yil 20-iyul, chorshanba № 58 (8915)

Буюк алломалар камолга етган замин

Vatanimiz mustaqilligining 25 yilligi oldidan

Ўзбекистон — буюк алломалар юрти. Заминимизда туғилиб, камол топган мутафаккирларнинг жаҳон илм-фани ривожига қўшган ҳиссаси неча асрларки эътироф этилиб, чуқур тадқиқ этилмоқда. Президентимизнинг "Юксак маънавият — енгилмас куч" аса-

рида таъкидланганидек, бизнинг қадимий ва гўзал диёримиз нафақат Шарқ, балки жаҳон цивилизацияси бешикларидан бири бўлганини халқаро жамоатчилик тан олмоқда ва эътироф этмоқда. Бу табарруқ заминдан не-не буюк зотлар, олиму уламолар, сиё-

сатчи ва саркардалар етишиб чиққани, умумбашарий цивилизация ва маданиятнинг узвий қисмига айланиб кетган дунёвий ва диний илмларнинг, айниқса, ислом дини билан боғлиқ билимларнинг тарихан энг юқори босқичга кўтарилишида она юртимизда туғи-

либ камолга етган улуғ алломаларнинг хизматлари беқиёс экани бизга улкан ғурур ва ифтихор бағишлайди.

Ватанимиз мустақиллиги ҳар бир юртдошимизда ана шу фахр ва ифтихорни чин дилдан ҳис қилиш, мустабид тузум даврида ҳатто

номини тилга олиш ҳам таъкидланган, сўнгги манзилларига бепасанд муносабатда бўлинган буюк аждодларимиз маънавий меросини ўрганиш, асраб-авайлаш имкониятини берди.

(Давоми 2-бетда.)

Инновацион фаолият

Ўғил-қизларнинг
касб маҳорати
ошишида муҳим омил
вазифасини ўтамоқда

Замонавий таълим технологиялари

улардан амалиётда
самарали фойдаланиш
долзарб масала

Хунари борнинг зари бор

Хунари орқасидан тилга тушиб
ички бозорда ўз ўрнини топган
тадбиркорлар юртимизда минглаб
топилади.

Она тили дарсликларининг янги авлоди

босқичма-босқич такомиллашиб, мукаммал ўқитиш
воситасига айланиши лозим

Дунёнинг тараққий этган қатор давлатларида миллий тил ва адабиётга бўлган эҳтиром, эътиборнинг бир кўриниши сифатида шу соҳанинг етук даҳолари номи билан аталган махсус тил ва адабиёт илмий даргоҳлари фаолият олиб боради. Мамлакатимизда Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетининг ташкил этилиши, бир томондан, миллий тил ва адабиётга бўлган ҳурмат нишониси бўлса, иккинчи томондан, шу миллатнинг, шу соҳанинг атоқли намоёниси Алишер Навоийга бўлган эҳтирอมнинг ҳақиқий намунаси бўлди. Бу она тилимиз ва адабиётимиз жонкуярлари бўлган тилшунослар, адабиётшунослар, она тили ва адабиёт таълими фидойилари учун миллий истиқлолнинг муносиб тўхфаси бўлиш билан бирга улар олдида катта-катта масъулиятли вазифаларни ҳам қўймоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ташкил этиш тўғрисида"ги фармонида ўзбек тили ва адабиёти бўйича филолог мутахассислар, илмий-педагог кадрлар, юқори малакали таржимонлар тайёрлаш, илмий-тадқи-

кот ишларини олиб бориш, соҳа ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш, айти шу йўналишларда илмий ва ўқув-методик материалларни ишлаб чиқиш бўйича таянч олий таълим муассасаси бўлиши мақсад қилинган мазкур университетнинг асосий вазифалари саналар экан:

Munosabat

"Ўзбек тилининг асл табиати ва хусусиятларини тўла акс эттирадиган мукаммал академик ва ўқув грамматикаларини яратиш, унинг товушлар тизими ва уларнинг ёзувда акс этиши, жорий имло қоидаларини такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклифлар тайёрлаш, турли мавзу ва йўналишлар бўйича лўғат ва қомуслар, рисола ва дарсликлар яратиш;

умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежлари, олий таълим муассасаларида ўзбек тили ва адабиёти фанини ўқитишнинг янги ва самарали методлари бўйича илмий изланишлар олиб бориш, илғор педагогик технологияларни кенг жорий этиш"га ҳам алоҳида эътибор қаратилган.

(Давоми 8—9-бетларда.)

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Самарқанд вилоятида ўтган йиллар давомида улуг алломалар, юртимиз тарихи ва халқимиз ҳаётида ўчмас из қолдирган буюк сиймолар номи билан боғлиқ ўнлаб муқаддас қадам-жо ва зиёратгоҳлар обод этилди. Пайариқ туманидаги Имом Бухорий мажмуасида амалга оширилган ишлар айниқса эътиборлидир.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 29 апрелдаги "Имом ал-Бухорий таваллудининг ҳижрий-қамарий тақвим бўйича 1225 йиллигини нишонлаш тўғрисида"-

донлаштириш юмушлари амалга оширилди. Йўлакларга табиий ва иқлим ўзгаришлари ҳисобга олиниб, замонавий плитчалар ётқизилди. Уч гектарлик ташқи ҳовлида ландшафт архитектурасига монанд майсазор ва гулзорлар барпо этилгач, мажмуа яна ҳам кўркамлашди. Катта ҳовуз ва рангли фаввора ҳудудда ҳаво муътадиллигини сақлаш билан бирга, ўзгача чиroy бахш этди. Мажмуа яқинида замонавий маҳалла маркази, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари қурилди. Сайёҳларга замонавий сервис хизматлари кўрсатиш ишлари доимий равишда та-

демияси Археология институти олимлари томонидан қазилма ишлари олиб борилди. Тадқиқотлар натижасида Имом ал-Мотуридий қабри аниқланди ва бу ерда қисқа фурсатда салобатли мақбара бунёд этилди.

— Тарихий манбаларда Имом Мотуридий ҳазратларининг қабри Чокардиза қабристонидан эканлиги ёзилган бўлса-да, собиқ тузум даврида бу ҳақда гапириш, ушбу йўналишда тадқиқот ишларини олиб боришни тасаввур ҳам этиб бўлмаган, — дейди Археология институти директори Амриддин Бердимуродов. — Шунинг учун

миз номини улуғлаш, тарихни ўрганиш ва миллий ўзликни англашда муҳим омил бўлганини таъкидлаш лозим.

Амир Темури таваллудининг 660 йиллиги арафасида Соҳибқирон ва темурийлар номи билан боғлиқ обид ва иншоотлар обод этилгани юртдошларимиз қалбини фахру ифтихорга тўлдирди.

— Амир Темури ва унинг фарзанди набиралари, устозлари дафн этилган мақбара, унинг атрофидаги аввалги манзарани катта авлод вакиллари яхши эслайди, — дейди Амир Темури мақбараси директори Амрилло Абдуллаев. — Зиёрат-

кўчирилиб, кўркам ҳибон бунёд этилди. Мақбарада катта ҳажмда таъмирлаш ишлари олиб борилди. Бугун мажмуани зиёрат қилиш учун юртимиз ва дунёнинг турли ҳудудларидан келган меҳмонлар бу ободлик, кўз қувнаб, кўнгил тўладиган манзаралар мустақиллик берган имконият, Президентимизнинг буюк аждодларимизга бўлган чексиз ҳурмати ва эҳтиром ифодаси эканлигини таъкидлайди.

Дарҳақиқат, ўтмишини, аждодларини унутган, тарихдан сабоқ чиқармаган халқнинг кулажагини тасаввур қилиш қийин. Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан 2014 йил май ойида Самарқандда ўтказилган "Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожидagi роли ва аҳамияти" мавзусидаги хал-

Буюк алломалар камолга етган замин

ги қарорига мувофиқ ушбу ёдгорлик мажмуи Президентимизнинг алоҳида эътибори ва ғамхўрлиги туфайли янгидан бунёд этилди. Юртимизнинг турли ҳудудларидан келган уста ва ҳунармандларнинг меҳнати самарасида салобатли мақбара, улкан масжид, музей, маъмурий хоналар ва миллий услубдаги айвонлардан иборат мажмуа ниҳоятда қисқа муддат — саккиз ой мубоинида қуриб битказилди.

— 1998 йил 23 октябрь куни мажмуанинг тантанали очилиш маросимида иштирок этган Юртбошимиз Ислон Каримов Имом ал-Бухорий ҳазратлари нафақат ўзбек халқи, балки бутун мусулмон оламнинг фахр-ифтихори эканини таъкидлаб, бу табаррук зотнинг ҳаёти том маънодаги илмий ва инсоний жасорат, букилмас ирода, сўнмас эътиқод тимсолидир, деди, — дейди Имом Бухорий ёдгорлик мажмуаси бошқарув кенгаши раиси Субҳон Аббосов. — Бугун бу мажмуа жамики мусулмон оламнинг муқаддас қадамжоларидан бири сифатида дунёнинг турли мамлакатларидан келаётган зиёратчилар билан гавжум. Улар буюк муҳаддис мангу кўним топган масканни зиёрат қилиш билан бирга, унинг диний-маънавий меросидан баҳраманд бўлмоқда. Бу ердаги музейда сақланаётган ноёб китоб ва бошқа ашёлар ҳам меҳмонларнинг Имом Бухорий фаолиятига оид ҳамда мажмуа ҳақидаги тасаввурларини бойитишга хизмат қилмоқда.

Таъкидлаш лозимки, мажмуа ва унинг атрофини обод қилиш борасидаги ишлар изчил давом этмоқда. Жумладан, 2013 йилда мажмуа ички ва ташқи ҳовлиларида таъмирлаш, обо-

комиллаштириб борилмоқда.

Президентимизнинг 2008 йил 23 майдаги "Имом Бухорий халқаро марказини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори асосида ташкил этилган Имом Бухорий халқаро маркази буюк муҳаддиснинг улкан меросини илмий асосда чуқур ўрганиш, халқимиз ва жаҳон жамоатчилиги ўртасида кенг тарғиб этиш, ёш авлоднинг руҳий ва маънавий оламини бойитиш, имон-этиқодини мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда. Айни пайтда бу ердаги ўқув курсларида юртимиздаги диний идоралар, масжидлар ходимлари билим ва малакаларини оширмоқда. Марказ қошида ташкил этилган ҳадисшунослик, манбашунослик бўлимлари ҳамда ахборот-ресурс марказида фаолият кўрсатаётган илмий ходимлар юртимиздан етишиб чиққан буюк алломаларнинг ҳаёти ва меросини илмий асосда чуқур тадқиқ этиш, улардан халқимизни хабардор қилиш борасида самарали иш олиб бормоқда.

Ислон оламида "Мусулмонларнинг эътиқодини тузатувчи" деган юксак шарафга сазовор бўлган Абу Мансур ал-Мотуридий қадамжосининг обод этилиши ҳам Президентимиз раҳнамолигида буюк аждодларимиз ҳаёти ва илмий меросини ўрганиш, шонушавкатини тиклаш билан боғлиқ ишларнинг юксак намунасиридир.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига кўра, 2000 йилда юртимизда Абу Мансур ал-Мотуридий таваллудининг 1130 йиллиги кенг нишонланди. Шу муносабат билан Самарқанд шаҳридаги Чокардиза қабристонидан Ўзбекистон Фанлар ака-

қабристоннинг катта қисми уй-жойлар остида қолиб кетган. Аллома таваллудининг 1130 йиллигига тайёргарлик доирасида қабристон ва унинг атрофида кенг кўламда ободонлаштириш ишлари олиб борилди. Зиёратгоҳга олиб борадиган йўл кенгайтирилди. Қадамжо билан боғлиқ кўплаб ашёлар, тарихий манбалар ўрганилди ва бу борадаги ишлар ҳозир ҳам давом этмоқда. Муҳими, кўп йиллар эътибордан четда қолиб кетган маскан бугун муқаддас зиёратгоҳлардан бири сифатида доим юртдошларимиз, хориждан келган сайёҳлар билан гавжум.

Мустақиллик туфайли Шоҳи Зинда ёдгорлик мажмуи, Бибиҳоним, Хўжа Аҳрори Валий, Рухобод мақбаралари, Мирзо Улугбек расадхонаси, Хўжа Дониёр зиёратгоҳи ва бошқа обидаларнинг обод этилиши ҳам халқимизнинг бой маънавий меросини асраб-авайлаш, буюк аждодлари-

гоҳ ҳовлисига уй-жой, турли бинолар қурилган, узоқдан иншоотнинг фақат минора ва гўмбазлари кўриниб турарди, холос. Собиқ тузум мафқурасини қарангки, муқаддас қадамжо яқинида умумий овқатланиш шохобчалари, ҳатто, спирт заводи қурилган эди. Рухобод мақбараси ҳам ана шу бинолар орасида қолиб кетиб, ундан шу атрофдаги ишлаб чиқариш корхонасининг хомашё омбори сифатида фойдаланилган. Ана шундай манзараларни кўрган киши учун ушбу мажмуаларнинг бугунги кўриниши нақд мўъжиза. Президентимиз ташаббуси билан мустақилликнинг дастлабки йиллариданоқ бу ерда босқичма-босқич бунёдкорлик, ободонлаштириш ишлари бошланди. Соҳибқирон бобомиз таваллудининг 660 йиллиги муносабати билан бу ишлар кенг кўламда давом этди. Регистон кўчасидан Амир Темури мақбарасигача бўлган ҳудуддаги бинолар бошқа жойларга

қаро конференция ҳам буюк аждодларимизга бўлган эҳтиромнинг яқол намунаси бўлган эди. Мазкур анжуманда давлатимиз раҳбари "Ўз тарихига, тўпланган тажрибага, дунёда энг катта бойлик саналган интеллектуал салоҳиятга чуқур ҳурмат билан ёндашиш ҳар қандай давлатнинг моддий ва маънавий тараққиёти асосини ташкил этади", деб таъкидлади. Бу тарих, тажриба, интеллектуал салоҳият аввало аждодларнинг дунё цивилизациясида тутган ўрни, илмий мероси билан ўлчанади ва бу борада биз заманимизда камолга етган алломалар билан ҳар қанча фахрлансак арзийди. Шу билан бирга, уларга муносиб вори-с бўлиш, эзгу ишларини давом эттириш масъулиятини ҳам унутмаслигимиз лозим.

Ғолиб ҲАСАНОВ,
ЎЗА мухбири
А.ИСРОИЛОВ (ЎЗА)
олган суратлар.

2016-yil 20-iyul, № 58 (8915)

Самарқанд автомобилсозлик коллежининг транспортларда ташиш ва бошқаришни ташкил этиш техниги йўналишини 2012 йилда муваффақиятли битириб, «JV MAN Auto-Uzbekistan» қўшма корхонасида иш бошлаган Жамшид Сатторов бугун корхона фаолиятини ривожлантириш, иш сифати ва самарадорлигини оширишга ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда.

Инновацион фаолият

— Коллежни битириб, ишга жойлашишимда ҳеч қандай қийинчиликка дуч келмадим, — дейди Жамшид Сатторов. — Боиси, коллежда мустақам билим олишимиз учун барча шароитлар яратилган. Ўқув жараёнларида техник асбоб-ускуналар билан яқиндан танишиб, амалиётларини ҳам автокорхоналарнинг ўзидан олиб бордим. Бундан ташқари, доимий равишда малакали мутахассисларнинг тажрибасини ўрганиб, касбга оид билимларни пухта ўзлаштирдим.

Самарқанд автомобилсозлик коллежини ҳар йили Жамшид Сатторов каби икки юз нафардан ортиқ ёшлар битириб, эгаллаган касб-хунари, мутахассислиги бўйича виллоятимиздаги қатор автомобил ишлаб чиқариш корхоналари, хизмат кўрсатиш шохобчалари ҳамда бошқа ташкилот ва муассасаларда фаолият олиб боришмоқда.

Айни пайтда коллежда 960 нафар ўқувчи таълим-тарбия олмақда. Ўқувчилар автомобилларни йиғиш ва синаш, бўяш ва кузов ишлари, таъмирлаш ва техник хизмат кўрсатиш, транспортларда ташиш ва бошқаришни ташкил этиш ҳамда автоматлаштирилган тизимларга техник хизмат кўрсатиш ва сошлаш механизми

Ўғил-қизларнинг касб маҳорати ошишида муҳим омил вазифасини ўтамоқда

ги мутахассисликлари бўйича касб-хунарга эга бўлишмоқда. Уларга мустақам назарий ва амалий билим бериш учун 60 нафардан ортиқ малакали ўқитувчи ҳамда 12 нафар ишлаб чиқариш таълими устаси фаолият юритмоқда.

Коллежда таълим-тарбия жараёнларини янада такомиллаштириш, ўқувчи ёшларнинг олаётган билимларини пухта ўзлаштириш ва амалий жиҳатдан мустақамлашиш учун қатор қулайликлар, имкониятлар яратилган. Чунончи, мультимедиа воситалари, замонавий компьютерлар билан жиҳозланган йиғирмага яқин ўқув аудиториялари, шунингдек, барча қулайликларга эга учта «Чилангарлик ва дастгоҳларда ишлаш», «Автомобилларга техник хизмат кўрсатиш», «Автомобилларни йиғиш ва синаш» устаноналари таълим сифати ва самарадорлиги ошишига хизмат қилмоқда.

— 2013 йилда Самарқанд автомобил заводи ҳомийлигида «ISUZU» ўқув маркази ташкил қилинган эди, — дейди марказ раҳбари Зиёдулла Жумаев. — Мазкур ўқув маркази

«ISUZU» автомобилларининг каби-на, двигатель, шасси, рама каби қўллаб-қўллаб қисмлари, шунингдек, дарс жараёнида фойдаланиш учун компьютер, проектор ҳамда зарур дарслик ва қўлланмалар билан жиҳозланган. Қувонарлиси, у ерда олиб борилаётган ўқув амалиётлари ўқувчиларнинг кенгрок билим

амалиётини ташкил этиш ва мутахассислиги бўйича ишга жойлаштириш тўғрисида шартномалар имзоланган. Натижада биргина 2014-2015 ўқув йилида 254 нафар битирувчимиздан 244 нафари доимий иш билан таъминланди. Қолганлари эса олий ўқув юртиларида ўқишни давом эттиришмоқда.

— Коллежни битиргач, танлов асосида «Самарқанд автомобил заводи» МЧЖга ишга қабул қилиндим, — дейди Достон Абдурахимов. — Ўқиш давомида амалиётни ўшбу корхонада ўтаганим, коллежда тажрибали ва малакали устозларимизнинг берган билимлари бугунги иш жараёнида қўл келмоқда.

Эътироф этиш лозимки, Самарқанд автомобилсозлик коллежи устоз-мураббийларининг барча сайҳаракатлари бесамар кетмапти. Уларнинг меҳнати, давлатимиз, ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланиб келинмоқда. 2015 йилда коллеж директорининг ишлаб чиқариш таълими бўйича ўринбосари Қамариддин Ҳамроевнинг соҳани ривожлантириш, битирувчиларни ишга жойлаштиришдаги хизматлари, фидойилиги эътироф этилиб, Юртбошимиз фармонида мувофиқ «Дўстлик» ордени билан тақдирланди. Бу, албатта, коллеж жамоаси учун катта ютуқ бўлди.

Бир сўз билан айтганда, касб-хунари масканида юртимиз автомобилсозлиги ва техник мутахассисликлар бўйича малакали кадрлар тайёрланмоқда. Бу, ўз навбатида, мамлакатимизда автомобилсозлик саноатининг, иқтисодиётнинг ривожига муносиб ҳисса қўшмоқда.

Ҳаким ЖўРАЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

Jarayon

Ёш мебелсоз изланишлари

тенгдошларини ҳам хунари ўрганишга чорламоқда

Мирсаддам Мўминов ташаббускор, умидли ёшлардан. У Андижон туманидаги маиший хизмат касб-хунари коллежини тамомлагач, иш масаласида ўйлаб-ўйлабди. Андижон шаҳридаги устози Абдужон Азимовадан дарсдан бўш пайтлари ўрганганлари асосида замонавий мебеллар яратишни ўз олдига мақсад қилиб қўйди. Отаси Комилжон ака бу борада уни қўллаб-қувватлади. Зарур технология ускуна ва дурадгорлик анжомлари сотиб олишида қўмаклашди.

Яқин-яқингача хорижий давлатларнинг мебеллари талаб кучли эди. Мирсаддам каби маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг импорт ўрнини босувчи маҳсулотлари қўлайлиги натижасида энди бунга ҳолат қолмапти.

— Стол, стул, ошхона буюмлари ясашга қизиқаман, — дейди ёш тадбиркор. — Соҳадаги янгиликларни кузатиб борамен. Албатта, аввал ҳар бир ишнинг андозасини яратишга одатланганман. Бу камчиликларнинг олдини олиш ва мижозлар талабини бажаришда қўл келади. Бозор шароитида рақобатдошлик гарови бўлган сифат билан бирга, ҳаржати камайтириш ҳам мақсадга мувофиқ. Ҳозир 15 турдаги маҳсулотларимиз ички бозорда харидорларини топмоқда. Андижон шаҳридаги бир неча йирик савдо мажмуалари билан шартнома асосида ишляпмиз.

Касбига меҳр қўйган Мирсаддам икки нафар шоғирди билан яратаятган навбатдаги ётоқхона жавонини кузатамиз.

Нақшлардан тортиб ранг танлашгача ўзига хос услуб сезилиб турибди. Ёшига мос равишда замонавийликка интилиш билан бирга миллийликни ҳам унутмаган. Мебелсозлик ва ёғоч ўймакорлиги оид китобларни қўлидан қўймаслиги унинг ижодий салоҳиятини оширмоқда.

Ҳар ойда 4 миллион сўмликдан зиёд тайёр маҳсулотни сотувга чиқараётган ёш мебелсозларнинг келгусидаги режалари катта. Топилган даромад ҳисобига замонавий дастгоҳлар сотиб олиш қўзда тутилмоқда. Мирсаддам яқинда Тошкент шаҳрида бўлиб, корейлик мебел усталарининг тажрибасини ўрганиб қайтди. Ўрганганлари асосида маҳсулотлар тайёрлашга киришилди.

Устахонадаги мижозлар дафтарига қўз ташлаймиз. Миннатдорлик сўзлари билан бирга «оқ йўл» тилаб ёзилган битиклар қаҳрамонимизга бўлган ҳавасмизини янада оширди. Энг асосийси, у доимо изланишда.

Орифжон СИДДИКОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Норин туманидаги Ҳаққулбод тиббиёт коллежи эл соғлиғи йўлида меҳнат қилаётган кичик тиббиёт ходимлари тайёрлаш бошлаганига кўп вақт ўтгани йўқ. Виллоятдаги энг кенжа ўқув муассасаларидан бири ҳисобланган коллежда таълим олиб, мутахассис бўлиб чиқаётганларга турли шиғоҳона ва тиббиёт масканларида талаб кучли.

Яхши мутахассис иш қидирмайди

Коллеж ўқувчиси Дилобар Орифжоновна ўқиб-қўйиб тиббиёт тўғрисидаги маълумотларни беришга қарашли марказий шиғоҳонада ўқув амалиётини ўтади. Билими кучли, интилувчан ва изланувчан, қолаверса, ҳамширалик иши бўйича маълум малака ва кўникма орттирган ўқувчи қизга амалиёт чоғидаёқ даволаш бўлими шиғоҳорлари «совчи» қўйилди. Коллежни тамомлагандан сўнг шу ерда ишлаш тўғрисидаги тақлиф Дилобар учун айтилган мудоа бўлди. Натижада уни ишга қабул қилиш ҳақида шартнома имзоланди.

— Ҳаққулбод тиббиёт коллежини ўтган йилларда битириб чиққан аксарият кичик тиббиёт ходимларимиз эл саломатлигини муҳофаза этиш борасида самарали меҳнат қилапти, — дейди Норин туман тиббиёт бирлашмаси бошлиги Абдували Мавлонов. — Таълим муассасасининг моддий-техник базаси мустақамлашган, энг замонавий ўқув-қўғазма воситалари ёрдамида мукамал жиҳозланган фан ва амалиёт хона-

лари мавжудлиги малакали ва етук мутахассислар тайёрлаш имконини бераётганини назарда тутиб, бу йил ҳам 45 нафар битирувчи билан ишга қабул қилиш тўғрисида шартнома тўзди.

Дарҳақиқат, ўз соҳасини пухта эгаллаган, билимли ва малакали мутахассисларга ҳамма ерда талаб кучли. Ҳаққулбод тиббиёт коллежини бу йил тамомлаётган яна 19 нафар битирувчи эса виллоят ҳудудида жойлашган турли хусусий шиғоҳона ва саломатлики тиклаш муассасаларида илк меҳнат фаолиятларини бошлади. Бундан ташқари 20 нафар битирувчи тумандаги таълим муассасаларида тиббиёт ходими сифатида ишлаш учун доимий иш ўрнига эга бўлди.

— 2015—2016 ўқув йилида 172 нафар битирувчи мустақил ҳаётга йўл олапти, — дейди коллеж директорининг касбий таълим бўйича ўринбосари Дилфуз Исоқова. — Уларни ишга жойлаштириш масаласида коллеж маъмурияти қошида доимий штаб ташкил этилган. Бу борада туман ҳоким-

лиги раҳбарлигида барча ташкилот-муассаса, корхона билан ҳамкорлик ўрнатганимиз. Ҳозиргача 134 та иш берувчи билан тўрт томонлама шартномалар тузилди. Битирувчиларнинг ҳаммаси иш билан таъминланди. Туман прокуратураси, Давлат солиқ инспекцияси, бандликка қўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш маркази билан биргаликда битирувчиларнинг меҳнат қилиш бўйича ҳуқуқлари, қонуний имтиёзлар мавзусида бир неча давра суҳбатлари ташкил этилди. Ҳар бир битирувчи учун Давлат солиқ инспекцияси орқали ИИН рақамлари очилди. Шунингдек, туманда ташкил этилган бўш иш ўринлари қўғазмаларида мунтазам иштирок этди.

Норинда «Коллеж — битирувчи — корхона — туман ҳокимлиги» тартибида амалга оширилаётган ишлардан яна бири — хусусий тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланишга аҳд қилган битирувчилар алоҳида эътиборга олиниб, уларнинг бизнес қояларини рўёбга чиқариш ва ишбилармонлик фаолиятларини моддий қўллаб-қувватлашга ёрдам берилмоқда. Айни пайтда 5 нафар битирувчи ана шу имкониятдан фойдаланиш ҳуқуқини қўлга киритди. Уларга банклар томонидан 13,6 миллион сўмлик имтиёзли кредит маблағлари ажратилди.

Ғанишер АҚБАРОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Yangiliklarda yurt nafari

❖ Наманганда "Мустақиллик – миллий тикланиш ва юксалишдир!" шиори остида ёшлар форуми бўлиб ўтди.

Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси марказий кенгаши, вилоят ўқувчилиги ва бошқа ташкилотлар ҳамкорлигида ташкил этилган тадбирда Президентимиз раҳнамолигида ёш авлоднинг замонавий билим ва касб-хунарларни пухта эгаллаши йўлида яратилаётган имкониятлар уларнинг жисмонан соғлом ва маънан етук инсонлар бўлиб улғайишида муҳим омил бўлаётгани таъкидланди.

— Форумда миллий кулчилик, миниатюра санъатлари уйғунлашган ҳайкалтарошлик маҳсулотлари билан катнашдим, — дейди Чортоқ педагогика коллежи битирувчиси Ҳумоюнмирозо Абдуллаев. — Ота-онам, устозларимнинг айтишича, яқин ўтмишда хунармандлик эскилик сарфити сифатида қаралган экан. Биз, ёшлар мустақиллик шарафати билан ота-боболаримизнинг дунёга машхур аъёнларини давом эттириш имкониятига эга бўлдик.

Бобур номидаги маданият ва истироҳат боғида миллий хунармандлик усталари, белбоғли кураш бўйича Осиё ва жаҳон чемпиони томонидан ташкил этилган маҳорат сабоқлари спорт ва миллий хунармандликка иштиёқманд ёшларда катта таассурот қолдирди.

Иштирокчилар Наманган шаҳрида амалга оширилган бунёдкорлик ишлари, замонавий корхоналар билан танишди. Таниқли санъаткорлар ижросидаги концерт форумга ўзгача файз бағишладди.

❖ Асака тумани маданият ва истироҳат боғида аскиячи ва миниатюра театрларининг мамлакат кўрик-танлови бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Республика халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар илмий-методик маркази, "Олтин мерос" халқаро хайрия жамғармаси, "Тасвирий ойина" ижодий уюшмаси, Андижон вилояти ҳокимлиги ва вилоят маданият ва спорт ишлари бошқармаси ҳамкорлигида ташкил этилган танловда Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятлардан 18 жамоа аскиячининг пайров, қофия, радиф, ўхшати, баҳри байт, қизилчиликнинг сўз ўйини, қочирим, ҳазил-мутўйба, муболаға, масҳарабозлик сингари жанрларидан кенг фойдаланган ҳолда маҳоратини намойиш этди.

Аския йўналиши бўйича Асака тумани ёш аскиячилар гуруҳи биринчи ўринни эгаллади, иккинчи ўрин Фарғона вилояти, учинчи ўрин Бухоро ва Наманган вилоятлари аскиячиларига насиб этди. Миниатюра театри санъати йўналиши бўйича биринчи ўринни Сурхондарё вилоятининг "Кўштирок" миниатюра театри жамоаси, иккинчи ўринни Андижон вилоятининг "Бешбармоқ" ва учинчи ўринни Бухоро вилоятининг Вобкент тумани халқ театри жамоаси қўлга киритди.

❖ "Ягонасан, муқаддас Ватан!" кўрик-танловининг Бухоро вилояти босқичида Жондор туманидаги 2-умумтаълим мактаби ўқувчиси Моҳидхон Салимова биринчи ўринни эгаллади.

— Санъатга жуда қизиқаман, — дейди 12 ёшли М.Салимова. — Жондор тумани болалар мусика ва санъат мактабида замонавий билим олишимиз, ижро сирларини ўзлаштириб, маҳоратимизни ошириш учун барча шароит яратилган. Мазкур танловда биринчи ўринга сазовор бўлганимдан хурсандман. Бу мени янги-янги марралар сари ўндайди.

Ёш авлод қалбига Ватанга муҳаббат ва садокат туйғуларини сингдириш, юрт тақдирига дахлдорлик ҳисси билан йўрилган мазмунан теран, бадий етук қўшиқлар яратишни рағбатлантириш мақсадида ўтказилаётган танловнинг вилоят босқичида 36 ёш санъаткор ўз маҳоратини намойиш этди.

Танлов ғолибини аниқлашда ижрочи маҳорати, мусиканинг оригиналлиги, матннинг тасвирчан бадий образга бўйлиги, мазмундорлиги ва халқчиллигига алоҳида эътибор қаратилди.

Ғиждувон тумани маданият ва аҳоли дам олиш маркази халқ театрининг мусика раҳбари Ёрқин Мухамедов иккинчи, Когон тумани маданият ва аҳоли дам олиш маркази мутахассиси Феруз Мухамедов ва Шофиркон тумани вакили Хўшнуд Исматов учинчи ўринни қўлга киритди.

❖ Бўстонлик туманидаги "Камолот" ёшлар оромгоҳида миллий интернет сегментини ривожлантиришда ёшларнинг ўрнига бағишланган давра суҳбати бўлиб ўтди.

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати марказий кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотихорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ёшлар ташаббуслари маркази ҳамкорлигида ташкил этилган тадбирда интернет журналистикаси бўйича мутахассислар, веб-дастурчилар, оммавий ахборот воситалари ходимлари ҳамда талаба-ёшлар иштирок этди.

Талабалар медиа оромгоҳида олган сабоқлари асосида "Миллий интернет тармоғини янада ривожлантиришда нимага аҳамият қаратиш лозим?", "Глобал тармоқда ахборотдан фойдаланиш ва ахборот хавфсизлиги қоидалари" каби мавзуларда ўз лойиҳаларини намойиш қилди.

Медиа оромгоҳи маҳсулотларида фаол катнашган талабаларга диплом ва эсдалик совғалари топширилди.

ЎЗА ВА МАХСУС МУХБИРЛИРИМИЗ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА ТАЙЁРЛАНДИ.

Ўқувчиларимизнинг навбатдаги ғалабаси

Жорий йилнинг 6—16 июль кунлари Гонконгда бўлиб ўтган 57-Халқаро математика фан олимпиадасида миллий жамоамиз вакиллари ҳам муносиб иштирок этиб, битта бронза медал ва иккита фахрий ёрлик билан тақдирланди.

Иқтидорли ёшларни рағбатлантириш ва уларнинг математика фанига қизиқишини кучайтиришнинг ўз олдига мақсад қилган мазкур нуфузли Халқаро олимпиадада бу йил 109 давлатдан 600 нафардан ортиқ иқтидорли ўқувчилар иштирок этди.

Олимпиада мусобақаларида иштирокчилар ҳар куни 4,5 соат вақт ичида математиканинг геометрия, алгебра, сонлар назарияси ҳамда комбинаторика бўлимларидан танланган 3 та масалани ечишди. Ҳар бир масаланинг тўлиқ ечимига 7 балл ажратилди. Беллашув якунида 57-хал-

қаро математика олимпиадаси ғолиблари эълон қилинди. Унга кўра, миллий терма жамоамиз аъзолари — ЎЗМУ қошидаги С.Сироҳиддинов номидаги академик лицей ўқувчилари Нуршид Жўраев бронза медал эгасига айланган бўлса, Темурбек Насанов, Латифат Бобонова эса масалаларни оригинал ечгани учун рағбатлантирувчи диплом билан тақдирланди.

Мурод ШОРАХИМОВ,
Шухрат ИСМОИЛОВ

«Бунёдкор» ёшлар бунёдкорлик ишларида

Навоний вилоятида ташкил этилган "Бунёдкор" ёшлар меҳнат ҳаракати таркибида уч мингга яқин ёш қурилиш, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳаларда меҳнат қилмоқда.

Президентимиз раҳнамолигида ҳар томонлама баркамол авлодни воғга етказиш, уларнинг замонавий билим ва касб-хунарларни эгаллаши, иқтидор ва салоҳиятини намоён этиши учун шароит яратиш, уларни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Давлатимиз раҳбарининг 2014 йил 6 февралдаги "Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатини амалга оширишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори бу борада муҳим омил бўлаётди.

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати томонидан ташкил этилган мазкур меҳнат ҳаракати ёшларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш, уларни вақтинчалик иш билан таъмин-

лаш ва қўшимча даромад олиши учун имконият яратишга хизмат қилмоқда.

Навоний давлат кончилик институтининг 70 нафар талабасидан иборат "Бунёдкор" ёшлар меҳнат ҳаракати аъзолари Навоний кон-металлургия комбинатига қарашли Кармана туманидаги "Металлург" профилаториysининг қурилиш-таъмирлаш ишларида иштирок этаётди.

— Мамлакатимизда амалга оширилаётган бунёдкорлик ишларига ҳисса қўшаётганимиздан мамнунмиз, — дейди Навоний давлат кончилик институти талабаси Элёр Тошмуродов. — Ишдан кейин дам олишимиз учун барча шароит яратилган. Энг муҳими, вилоятимиз ободлиги учун меҳнат қилмоқдамиз.

Ёшларнинг муносиб дам олиши учун "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати томонидан турли кўнгилочар маданий-маърифий ҳамда спорт тадбирлари, учрашув ва концерт дастурлари ташкил этилмоқда.

Н.РАХИМОВ,
ЎЗА МУХБИРИ

Услубчилар билими оширилди

Шахрисабз туман "Баркамол авлод" болалар марказида фаолият олиб бораётган услубчилар учун "Услубчи ва унинг мактабдан ташқари таълим сифатини оширишдаги ўрни" мавзусида ўқув-семинар ташкил этилди.

Ўқув-семинарда марказ томонидан бадий ижодиёт йўналишини ривожлантириш бўйича амалга оширилаётган ишлар, услубчи ва унинг мактабдан ташқари таълим сифатини оширишдаги ўрни, ўқувчиларнинг ёзги таътилини мазмунли ташкил этиш комплекс чора-тадбирлари, мактабдан ташқари таълимга қўйилаётган давлат талаблари ижро-

си бўйича маърузалар тингланди.

— Ўқув-семинарда биз услубчилар қўллаб билим ва тажрибалар орттирдик, — дейди марказнинг бадий ижодиёт йўналиши услубчиси Дилафрўз Қаҳҳорова. — Янги педагогик технологиялардан унумли фойдаланиш, уни маҳсулот жараёнида қўллаш, меъёрий-хуқуқий ҳужжатларни тўғри расмийлашти-

риш мавзуларида тажриба алмашилди. Ўрганганларимизни янги 2016-2017 ўқув йилида таълим жараёнида қўллаб, ўқувчиларда бошланғич касб маҳоратларини шакллантириб борамиз.

Ўқув-семинар иштирокчилари ўзларини қизқирган барча саволларга мутахассислар томонидан жавоб олишди. Шахрисабз туман "Баркамол авлод" болалар маркази бадий ижодиёт йўналиши тўғрақ аъзоларининг ижод намуналари уларга манзур бўлди.

ЎКТАМ МЕЙЛИЕВ,
"Ma'rifat" мухбири

Иккинчи давра бошланди

Олтинқўл туманидаги "Навбахор" болалар дам олиш оромгоҳи Кўмакай ўрмон хўжалиги ҳудудида жойлашган. Биринчи даврада 200 нафар ўқувчи ёзги таътилни ана шу дам олиш масканида ўтказди. Айни пайтда оромгоҳга иккинчи давра дам олувчилари қабул қилинган.

— Оромгоҳимизда шахмат бўйича гуруҳлар ўртасида ўтказилган мусобақада 6-гуруҳ ўқувчиси Абдурахим Абдуҳалимов фахри 1-, 5-гуруҳ ўқувчиси Умиджон Абдуҳалимов 2-

ҳамда 2-гуруҳдан Мухаммадсодиқ Эркинжонов 3-ўринни эгаллади. Нафақат шахмат, балки бошқа спорт турлари ҳам ўқувчиларнинг жисмонан ва руҳан ўзини қиниктиришда катта роль ўйнайди. Бундан ташқари, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати томонидан ўтказилаётган турли мавзудаги баҳс-мунозаралар дам олувчиларни дўстона рақобатга чорлагани билан эсда қолари бўлмоқда, — дейди оромгоҳ раҳбари Шербек Пулатов.

Шухратбек КЕЛДИЕВ

Андижон вилояти

Меҳрибон қайноналар беллашуви

Сарибий агроиктисодиёт касб-хунар коллежида Эллиқалъа туман хотин-қизлар қўмитаси томонидан "Соғлом она ва бола йили" давлат дастури ижроси доирасида "Меҳрибон қайнона" танлови ўтказилди.

Танловнинг маҳалла босқичларида саралаб олинган 6 нафар қайнона ўз келини билан муносабатдаги ўз таъриби ва маҳоратларини намойиш қилдилар. Танлов якунида "Амиробод" овул фуқаролар йиғинидан иштирок этган Санобар Файзуллаева мутлақ ғолиб деб топилди. Шунингдек, иштирокчилар "Намунали қайнона", "Оқила

қайнона", "Масъулиятли қайнона", "Спортчи қайнона", "Моҳир қайнона" номинациялари бўйича тақдирланди. Иштирокчиларга диплом ва эсдалик совғалари топширилди.

— Қайнона-келин муносабатлари жуда нозик. Кўп йиллик ҳаётий таърибаси бор қайноналарни бир даврага жамлаб, келинлар билан ўрнат-

ган муносабатларининг намунали жиҳатларини тарғиб этишга хизмат қилувчи бу танлов тарбиявий аҳамиятга эгадир. Беллашувнинг ушбу қоллежда ўтказилиши турмуш қуриш оstonасида турган қизларни оқилана хулоса чиқаришга ундаса, ажаб эмас, — дейди танлов ғолиби Санобар Файзуллаева.

И.МАМБЕТНАЗАРОВА,
Эллиқалъа туман ҳокимлигининг хотин-қизлар масалалари бўйича бош мутахассиси

2016-yil 20-iyul, № 58 (8915)

Касб-хунар коллежларида таълим олаётган ўқувчиларнинг касбий кўникма ва малакаларини меҳнат бозори талаблари асосида шакллантиришга эришиши уларнинг ҳаётида ўз ўрнини топиб, мустақкам иш ўрнига эга бўлишининг муҳим омилidir. Айнан ушбу масалани ҳал этишда махсус фан ўқитувчилари ҳамда ишлаб чиқариш таълими усталарининг хизмати беқийс. Zero, бўлажак мутахассис назарий билимларни мустақкам ўзлаштирса, уни ўқув ва ишлаб чиқариш амалиётида амалий кўникмага, малакага айлантиролса марра забт этилгани шу. Бунинг учун эса педагог ва усталар илгор педагогик технологиялар, усуллардан машғулот олиб боришда кенг фойдаланиш хусусидаги замонавий билимлар билан қуролалиниши, маҳоратларини ҳар жиҳатдан ошириши талаб этилади.

Президентимизнинг 2012 йил 28 майдаги "Малакали педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини шундай кадрлар билан таъминлаш тизимини янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори эълон қилинган, ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида бу борада қатор ишлар амалга оширилди. Жумладан, таълим жараёнида "case-study", ўқув лойиҳа, ҳамкорликда ўқитиш, "амалий ўйин", интерфаол таълим усули ва бошқалар, ахборот-коммуникация технологиялари, электрон

тахассислар етишмаслиги муаммоси вужудга келди. Ўрта махсус, касб-хунар таълими марказининг 2016 йил 29 январдаги 17-сонли буйруғи асосида ташкил этилган мазкур семинар-тренинглар ўқитувчилар ҳамда ишлаб чиқариш таълими усталарининг фанлар, ўқув ва ишлаб чиқариш амалиёти бўйича таълим технологиялари, ўқув-методик мажмуалар ва портфолиоларни экспертизадан ўтказиш кўникмаларини яна бир поғона кўтаришга хизмат қилиши билан аҳамиятли. Натижада инновацион таълим технологияларининг амалиётга жорий

олиб борди. Шу кунларда 2-босқич ўз нихоясига етди. Унда ҳар бир вилоятдан 200 нафардан касб-хунар коллежи ходимлари ўзларининг малакаларини оширди. Уларни танлашда иштирокчиларнинг ёши, педагогик маҳорати, ташаббускорлиги, янгилликка интилувчанлиги каби ҳислатларига алоҳида эътибор қаратилди.

Семинар-тренинг машғулотлари жуда жонли ва самарали тарзда олиб борилди, — дейди Чингелди маиший хизмат касб-хунар коллежи махсус фан ўқитувчиси Фаррух Исломов. — Тренингда иштирок этган ҳар бир қатнашчи ўқув жараёни янада бойитиш, дарс сифатини ошириш борасида янгича фикрлар, гоёлар билан тўлиб-тошди, ўз фаолиятига янгича нигоҳ билан қарай бошлади, дейиш мумкин. Сабаби, аксарият педагоглар фаолиятида инновацион таълим технологияларидан ўз ўрнида фойдаланиш борасида қатор камчиликлар кўзга ташланганди. Мавзулар, шароит ва вазиятдан қатъи назар, турли замонавий интерфаол таълим усуллари, педагогик технологи-

Qaror va ijro

ишлаб чиқиш ҳамда такомиллаштириш мавзуларига ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда.

— Ҳозирги кунда мамлакатимиз таълим тизимида фаолият кўрсатаётган педагоглар билан бир қаторда, ишлаб чиқариш таълими усталарининг ҳам касбий ўсиш истиқболларини объектив баҳолаш зарурияти пайдо бўлди, — дейди Хусния Офтобхўжаева. — Бунда ходим ўзининг портфолиосини яратиши баҳолаш воситаси сифатида энг мақбул ечимдир. Портфолио ёрдамида ишлаб чиқариш таълими устаси ўз касбий фаолиятини тизимлаштиради ҳамда охириги уч йил давомида бажарган ишларининг ҳисоботини таҳлил қилиб боради. Портфолио орқали илгор иш тажрибаларини оммалаштириш имкони кенгайди ва шу орқали ёш ишлаб чиқариш таълими усталарига амалий ёрдам кўрсатиш мумкин.

Касб-хунар коллежларида касбий таълим жараёнининг ўқув амалиётлари муҳим аҳамиятга эга. Чунки

Замонавий таълим технологиялари

улардан амалиётда самарали фойдаланиш долзарб масала

таълим ресурслари ва мультимедиа тақдиротларидан фойдаланиш бўйича чет эл тажрибаси чуқур ва ҳар томонлама ўрганиб чиқилди. Шунингдек, 2012-2013 йилларда тармоқ (базавий) касб-хунар коллежлари ҳузурида доимий фаолият юритадиган семинарлар ташкил этилиб, замонавий ахборот-коммуникация воситаларини қўллаш асосида илгор педагогик технологияларнинг таълим жараёнига татбиқи кенг тушунтирилди. Натижада илгор педагогик услуб ва технологиялар ўқув аудиторияларига кириб борди. Шунинг айтиш лозимки, ушбу таълим технологияларидан тўғри ҳамда ўз ўрнида фойдаланилмаса, улар қанчалик илгор ва замонавий бўлмасин ҳеч қандай самара бермайди. Хўш, бунинг учун ўқитувчи қандай тартибда ёрдам бериш мумкин?

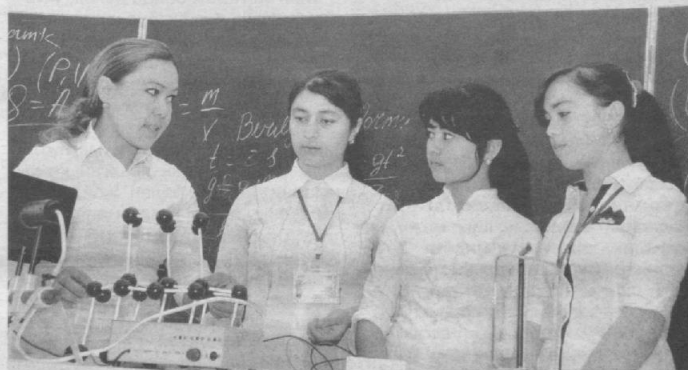
Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларини ахборот-методик таъминлаш хизмати томонидан ўтказилаётган "Инновацион таълим технологияларини амалиётга жорий этишни такомиллаштириш" мавзусидаги семинар-тренинг таълим технологияларини тўғри ҳамда ўз ўрнида қўллаш бўйича педагоглар ва ишлаб чиқариш таълими усталарига ҳақиқий маънода қўмакчи бўлмоқда.

— Президентимизнинг 2012 йил 28 майдаги 1761-сонли қарори ижросини таъминлаш мақсадида "Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари педагог кадрлари учун таълим жараёнига илгор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш" мавзусида қатор семинар-тренинглар ташкил этилди, — дейди Ахборот-методик таъминлаш хизмати етакчи методисти Хусния Офтобхўжаева. — Бунинг натижасида республикамизнинг барча вилоятларида профессор-ўқитувчилар томонидан ўқув фанлари бўйича таълим технологиялари ишлаб чиқилди. Аммо уларни жойларда сифатли экспертизадан ўтказиш учун малакали му-

этилиши такомиллашиб, ходимларнинг касбий компетентлигини ошириш бўйича тўплаган илгор тажрибалар ўрганилади, умумлаштирилади ҳамда оммалаштирилади.

Умумтаълим ва касбий фан ўқитувчилари учун машғулотлар "Ўқув фанларидан тайёрланган таълим технологиялари, ўқув-методик мажмуалар ҳамда ўқитувчиларнинг портфолиоларини қайта ишлаб чиқиш ва уларнинг сифатини экспертизадан ўтказиш" мавзусида олиб борилаётган бўлса, бош усталар ҳамда ишлаб чиқариш таълими усталари "Ўқув амалиётлари учун ўқув-методик мажмуалар, инновацион таълим технологиялари ва ишлаб чиқариш таълими устасининг портфолиосини ишлаб чиқиш ҳамда такомиллаштириш" мавзусидаги тренингда иштирок этишмоқда.

Тренинг уч босқичда — ҳудудлар, вилоятлар ҳамда ҳар бир таълим муассасасида олиб борилиши назарда тутилган. Биринчи босқичда, яъни 2012-2013 йилларда "Таълим инновацион технологиялаштириш асослари ва инновацион педагогик таълим технологияларини лойиҳалаштириш, режалаштириш ва амалга ошириш қоидалари" мавзусида ташкил этилган тренингларда фаол иштирок этиб, амалий кўникмага эга бўлган ва модератор, тренер сифатида касбий тажрибаларини ўртоқлаша оладиган, ташкилотчилик қобилиятига эга 190 нафар педагог, шунингдек, тизимда кўзга ташланган шунча энг илгор ишлаб чиқариш усталари Ахборот-методик таъминлаш хизмати томонидан бир ҳафталик семинар-тренингда ўқитилди. Машғулотларда ўқитувчиларнинг таълим технологияларини, педагог портфолиосини ва ўқув-методик мажмуаларни қайта кўриб чиқиш ҳамда экспертизадан ўтказиш бўйича касбий педагогик компетенциялари оширилди. Улар орасидан 2-босқич учун модераторлар, тренерлар ҳамда экспертлар гуруҳи шакллантирилди. Ушбу гуруҳ вилоятларда ўз фаолиятини

ялар дарс жараёнига татбиқ этила борилади. Оқибатда педтехнологиялар қанчалик замонавий бўлмасин ўз натижасини бермади. Ҳозир уч босқичда бўлиб ўтаётган мазкур тренингда инновацион таълим технологияларидан самарали фойдаланиш усуллари янада кенгрок тушунтириб берилмоқда. Дастур давомида ўқитишни технологиялаштириш, ўқитиш технологияси, таълим технологияси, педагогик технология, технологик харита каби тушунчаларни яна бир бор чиғирқдан ўтказиб олдик. Айниқса, ўқув фанлардан тайёрланган таълим технологиялари, ўқув-методик мажмуаларни таҳлил қилиш чуқур ўргатилди. Бу келгусидаги фаолиятимизда, албатта, ўз самарасини беради.

Тренинг жараёнида ўқитувчи ва ишлаб чиқариш таълими усталарига ўзларининг портфолиоларини ишлаб чиқиш борасида амалий тақлифлар берилмоқда. Француз тилида бу сўз "ифодаламоқ", "таърифламоқ", "баён қилмоқ", "ютуқлар йиғиндиси" деган маъноларни билдиради, италиянда "ҳужжатлар папкаси" ёки "мутахассис папкаси" деган маъноларни англатади. Ўзимизда эса бу истилоҳ бирор мутахассиснинг фаолиятидаги натижалар мажмуаси ва уларни баҳолаш воситаси деб қаралмоқда. Тренинг жараёнида ўқитувчиларнинг портфолиоларини қайта ишлаб чиқиш ва уларнинг сифатини экспертизадан ўтказиш, ишлаб чиқариш таълими устасининг портфолиосини

амалиётда ўқувчи назарий билимларни мустақкамлайди, ишларни мустақил бажариб кўради ва шу билан бир қаторда касбий кўникма ва малакаларга эга бўлади. Демак, ўқувчиларнинг ўқув амалиёти самарали ўтиши учун ишлаб чиқариш таълими устаси ўқув амалиётини тўғри ташкил қилиши ва ўтказиши лозим. Усталар учун илк бор ўтказилаётган мазкур тренингда ўқув амалиётини самарали ташкил этишда ишлаб чиқариш таълими устаси касбий маҳоратни оширишнинг замонавий усуллари, методлари ва шакллари атрофича таҳлил қилинди ва ўқув амалиёти машғулотларини ташкил этишда хомашё ва ёнилғи-мойлаш материалларини ишлатишдаги янгича ёндашувлар тавсия қилинди.

Ҳозир семинар-тренингнинг учинчи босқичи жойлардаги касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда ўтказилиши мўлжалланмоқда. Ушбу семинар-тренинг орқали педагоглар янги ўқув йилига қўжори кайфият билан қадам қўяди. Унда ўзлаштирилган билимлар, илгор тажрибалар касб-хунар коллежлари битирувчиларининг ўзлари эгаллаган мутахассисликларини чуқур ўрганиб, билим, малака ва кўникмага эга бўлишига, пировардида уларнинг ишга жойлашиш имкониятлари янада кенгайишига хизмат қилиши шубҳасиз.

Аббор УМАРҚУЛОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Дарсининг авжи — ўйин

Дарсда ўйинлардан фойдаланиш кўп афзалликларга эга: ўқувчи тоққимайди, ахборотни осон қабул қилади, вақти мазмунли ўтади, тафаккур қилади, зеҳни ўткирлашади, ўзлаштирган билимлари мустаҳкамланади... Бу педагоглар тажрибасида бот-бот ўз иш-ботини топган. Ўзтиборлиси, бугун ижодкор ўқитувчилар томонидан бир-биридан қизиқарли, турли янги интеллектуал ўйинлар ўйлаб топилаяптики, бу ўқувчилар назарида 45 дақиқанинг авж нуқтасини ташкил этиб, нафақат таълимий, балки тарбиявий жиҳатдан ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўйинларга асосланган мазкур самарали методлар ёзги таътил даврида дам олиш масканлари, кундузги оромгоҳларда ўтказиладиган турли машғулотларда ҳам қўл келади. Қолаверса, қизиқарли машғулотлар ўқитувчиларни илҳомлантириб, ёзги таътилдаги бўш вақтларида янги интеллектуал ўйинлар яратишга, кейинги ўқув йилига пухта тайёргарлик кўришга ундаса ажаб эмас. Шу боис қуйида педагог муштарийлардан келган қизиқарли ўйин усуллари жамлаган саҳифани ўзтиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

“Шаклли чизмага билимингни жамла”

Олот туманидаги 15-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Хилола Бебутова мактубида “Шаклли чизмага билимингни жамла” ўйинини ўтказиш тажрибасини ёзиб юборган. “Ўйинда ўқувчилар она тили ёки адабиёт фанидан ўтилган мавзуларни такрорлаб борадилар, — дейилади ҳатда. — Бунинг учун улар кўшимча дафтар тутати. Масалан, 6-синфда “Феъл нисбатлари” мавзуси ўтилганда айрим ўқувчилар капалак расмини чизиб, ўртасига феъл нисбатлари дея битати. Қанотларига аниқ, ўзлик, мажхул, биргалик, орттирма нисбат деб ёзадилар. Бу ишни ҳар бир ўқувчи ўзига хос шаклда яратати. Бир хилликдан зерикиб қолмаслик учун ўқувчилар ўз тасавури асосида турли кўринишда жадваллар тузишади: кимдир камалак шаклини, гул, қуёш, китоб, булут каби турли шакллари чизади”.

Муаллиманинг таъкидлашича, уйга берилган ушбу топшириқни тўри ва тўлиқ бажариб қилиши ўқувчиларни фикрлашга, теран мушоҳада қилишга ундайди. Пировадиди ўтилган мавзунинг такрорлаб, билимини мустаҳкамлайди. Баҳолашда ўқувчининг ижодкорлиги, тасвирлаш қобилияти, мавзуга оид сўзларни тўғри қўллаши, ўртоғидан кўчирмагани, тезкорлиги каби жиҳатлар ҳисобга олинади.

“Дангаса ўқитувчи” бўлманг

“Математикани ўқитишда мультимедиа воситалари асосида турли ўйинларни қўллаш ўқувчилар билимини оширади, мустаҳкамлайди, илм чўққисининг янги манзилларини кашф этиш сари қорлайди, — деб ёзади Ҳазорасп туманидаги 2-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Роҳила Сапаева. — Дарсларимда АКТ ва мультимедиа воситаларидан кенг фойдаланаман. Ихтиёрида замонавий техника воситалари бўла туриб, дарсларни қизиқарли қилиб ўтмаслик ўқитувчининг дангасалигидан далолатдир. Шу сабабли ҳар хил ўйинларни излаб топишга интиланман. Жажжи ўқувчиларга математика дарсидаги “Кўпайтириш” мав-

зусини ўтишда “Олмани олдим” ўйинидан фойдаландим. Компьютерда бажариладиган бу ўйинда биринчи ўқувчи дарахтдаги олмаларни бирма-бир териб олади. Иккинчи ўқувчи меваларни олиб олиб, улар сонини қўшиб-ҳисоблаб боради. Проектор тасвирида ўқувчилар ўйинни кузатиб боради. Сўнг иккинчи ўқувчи олмаларни санаб, микдорини айтади. Ўйинда ўқувчилар кетма-кет алмашади.

Ўйин қанчалик содда бўлса, ўқувчилар шунча осон қабул қилади, тез ўзлаштиради. Ўқувчилар диққатини доскада бажариладиган ўйинлар орқали ҳам жамлаш мумкин. Шу мақсадда дарсим давомида “Ўстафета” ўйинидан ҳам фойдаландим. Ўйин аввалида магнитли доскачага қороздан ясалган кемачаларни тартиб билан жойлаштириб, улар ичига кўпайтириш амалига оид мисоллар ёзиб солиб қўяман. Кемачаларни ўқувчилар танлайди. Ичидаги мисолларни ким биринчи бўлиб тез ва тўғри еса, ўша ўқувчининг кемаси олдинга “сузиб” ўтади. Барча топшириқларни аъло бажариб, пешқадам кема соҳиби бўлган ўқувчи “Адмирал” деб эълон қилинади. Кимўзарга бажариладиган бу ўйинда ўқувчиларнинг фанга қизиқиши ортади, дарсда фаоллашади”.

Инсон ўз жисмига ҳисоб беради

Бухоро туманидаги 15-мактабнинг биология фани ўқитувчиси Феруза Асадованинг мактубида келтирилган тажриба ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб этиши билан аҳамиятли. Суд иши шаклида олиб борилган дарсда “21 ёшли инсоннинг ошқозони устидан ёзган шикоятлари кўриб чиқилади”. Котиб иштирокчиларни суд иши билан таништириб, шундай дейди: “Бугунги кўриладиган суд ишида жабрланувчи 21 ёшли инсон, айбланувчилар — тана аъзолари: ошқозон, қизилўнғач, тиш, сўлак безлари, тил ва нафс ҳамда уларнинг қораловчи ва оқловчилари катнашадилар...”.

Шу тахлит бошланган дарс давомида гувоҳлар, оқловчи ва қораловчиларнинг даъволари тингланиб, охирида суд ҳукми чиқарилади. Ҳукмга кўра, “Бу инсонга нафсини доим тийиб юриш, тўғри овқатланиш қоидаларига мунтазам риоя қилиш мажбурияти юкланади”. Мухими, “Суд иши”да ўқувчи-

Mushtarak maktublar

ларнинг барчаси прокурор, адвокат, котиб, гувоҳлар ва бошқа оқловчилар орқали иштирок этадилар.

К, и, т, о, б — “Кимё чўққиси”га элтади

Кимё нисбатан мураккаб фанлар сирасига киради. Уни пухта ўрганишда қизиқарли усуллар, интерфаол методлардан фойдаланиш асқотади. Дехқонобод туманидаги 77-умумтаълим мактаби ўқитувчиси Фарҳод Ашуров мавзуларни осон тушунириш ва ўрганган билимларни мустаҳкамлашда ўйин усулини қўллаш тажрибалари ҳақида ёзади. Муаллим мактубида “Ўйин шаклидаги дарслар ўқувчиларнинг ўқишга қизиқишини кучайтириб, пировадидида ўқитувчи олдидаги бош мақсад — таълим сифат ва самарадорлигига эришишда ҳам қўл келади”, дея фикр юритади. Ўқитувчи материалда учта ўйин технологиясини қайд қилган.

Жумладан, “Кимё чўққиси” ўйинини ташкил этиш учун ўқитувчи, аввало, ўқувчилар ҳаёлида 300та чўққини гавдалантиради. Чўққиларни забт этиш учун эса 30 та савол тузилиб, ҳар бир саволга тўғри жавоб берган ўқувчи 10 поғонадан юқорилайверади. Саволлар ўқитувчи томонидан тузилади. Дастлабки саволлардан 15 таси оддий. Саволлар “Модда неча хил бўлади?”, “Аланга неча қисмдан иборат?”, “Моддаларни неча усулда текшириш мумкин?” тарзида мураккаб-лаша боради.

“Ким ўзар” ва “Ақл чархи” ўйинлари ҳам бир-биридан қизиқарли. Масалан, “Ким ўзар” ўйинида кимёвий элементлар даврий жадвалидан фойдаланилади. Бунда ўқувчиларнинг зеҳни ўткирлиги ва топқирлиги синалади.

“Ўқитувчи доскага бирорта сўз ёзиб, ўқувчи(ёки ўқувчилар жамоаси)га шу сўздаги ҳарфлар билан бошланадиган элементлар номини энг кўп топиш ва ёзишни вазифа қилиб беради, — дея қайд этади Ф.Ашуров. — Энг зукко ўқувчи ёки жамоа ғолиб ҳисобланади. Масалан, доскага “китоб” сўзи ёзилса, ўқувчилар к, и, т, о, б ҳарфлари билан бошланувчи элементлар номини ёзишади: кобальт, кумуш, индий, иридий, таллий, тантал, осмий, бром, барий...”.

Бўғинли кўприк

Янгиариқ туманидаги 26-мактабнинг она тили ва адабиёт ўқитувчиси Саида Ҳожиёва дарсининг муайян бир қисмида ўқувчиларни “Бўғинлар кўприги”га қорлайди. Ўйинда ўқувчилар 3 жамоага ажратиб олинади. Гуруҳлардаги ҳар бир ўқувчи сўзларнинг бўғинлар қисми ёзилган тарқатма материаллар берилади ва ўйин шартини тушунирилади.

“Сиз топиб қўйган бўғин биринчи сўзнинг охири, иккинчи сўзнинг бошидаги бўғини бўлиб, унга сўзларни қўйиш асосида иккита сўз ҳосил бўлсин. Масалан:

Gul...roq (chi)
Mak...rik (tab)
Va...tana (tan)
Tax...qa (ta)

Cha...ti (man)
Ya...har (sha)
Yal...gan (la)
Lsh...roq (chi)

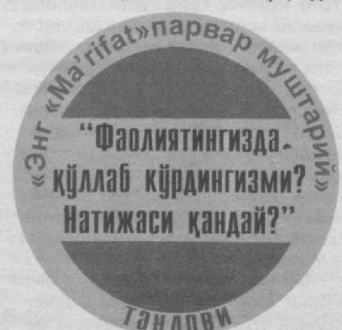
G'a...na (ni)
Ol...qol (ma)
Ho...fas (na)
Ro...sab (man)

Ўйин шартини биринчи бўлиб бажарган гуруҳга 3 та, иккинчи бажарган гуруҳга 2 та, учинчи ўрин соҳибларига 1 та рағбат карточки берилади. Бу ўқувчиларни ҳозиржавобликка, тезкорликка, ўқиш-изланиш ва топқирлигини намоён этишга ундайди”, деб ёзади хоразмлик муаллима С.Ҳожиёва.

Муаллима она тили дарсида турли ҳарфлардан сўз тузиш, сўзлардан гап ва матнлар яратиш орқали ҳам ўқувчиларнинг ёзма ва оғзаки нутқини ўстириш бўйича тажрибаларини ўртоқлашган. Масалан, “Доскага *l, m, n, a, o* ҳарфларини ёзиб, улар катнашган 5 та сўз тузади. Шартини шуки, ушбу ҳарфлар сўзнинг учинчи товуши бўлиши керак: 1. Bola. 2. Mamlakat. 3. Ona. 4. Qonun. 5. Ozod. Энди шу сўзлар иштирокида матн тузиш топширилади. Матнда ҳам шу шарт такрорланади, яъни гапнинг учинчисида шу сўз бўлиши лозим: Дунёда инсонга *bola* энг азиз ҳисобланади. Бола ҳуқуқлари *qonun* билан ҳимояланган. Фарзанди учун *ona* ҳатто жонини беришга тайёр бўлади. Бизнинг мустақил *mamlakat*имизда она ва бола ҳуқуқлари ҳимоясига кучли эътибор қаратилади. Ҳаммага шундай *ozod*, обод, тинч Ватанда яшаш насиб этсин”.

Уқудук туманидаги 20-мактабнинг чизмачилик фани ўқитувчиси Моҳиғул Сафарова, Зарафшон шаҳридаги 3-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Инобат Раҳматуллаева ва бошқа кўплаб таълим фидойиларидан машғулотларни қизиқарли усулларда ташкил этишга доир ўзига хос тажрибалар битилган мактубларни олди. Мухими, қўлига қалам тутиб, тажрибасини ўртоқлашишга қўлланган муаллимларнинг мақсади муштарак — таълим-тарбияда олға интилиш, ҳар томонлама етук ва barkamol авлодни тарбиялаш орқали yurt истикболига муносиб ҳисса қўйиш.

Мактубларни “Ma'rifat” мухбири Илҳом Жўраев шарҳлади.

2016-yil 20-iyul, № 58 (8915)

— Болалик дамлиримни яхши эсламан, қўшимизнинг мен тенги кизи ногирон бўлиб, беш ёшни тўлдирганига қарамай, онаси овқатлантирар, ўзини-ўзи бошқаролмас эди. Қўни-қўшни, қариндош-уруғларнинг тенгдош қизлари тўпланиб, турли ўйинлар ўйнаб, вақтимизни чоғ ўтказардик. Ногирон қизалоқ эса онаси ўтказиб қўйган жойда бизни кузатар, имкони бўлса, даврамизга «жон-жон» деб қўшилгиси келарди. Унинг бизга қўшилиб чопқиллаб ўйнашини, қувнаб-яйрашини жуда хоҳлардим. Баъзан раҳмдиллик қилиб унга ўйинчоқларимни берар, расмли китобларимни қўлга тутқазардим. Лекин ақлий ва жисмоний ривожланишдан орқада қолган қизча менинг хайру саховатимни англамас, доимо бир ҳолатда

тизимга солиш, ногирон болалар туғилишининг олдини олишдаги энг катта қадамлардан бири бўлди. «Она ва бола скрининги» марказлари зиммасига юклатилган вазифалар, уларнинг фаолияти хусусида Тошкент педиатрия тиббиёт институти қошидаги «Она ва бола скрининги» маркази генетиги, олий тоифали шифокор Муҳаммад-жон Босимов шундай фикр билдирди:

—Тиббий генетик хизматни такомиллаштирмасдан туриб, ҳомила ривожланиши нуқсонларини аниқлаш, туғруққа қадар диагностика йўналишида муваффақиятга эришиб бўлмайди. Чақалоқларда ирсий касалликлар бўйича скрининг текширувини амалга оширмасдан болалар ўлими ёки ногирон бўлиб туғилишининг олдини олиш имконсиз. Нафа-

2016-yil — Sog'lom ona va bola yili

Ушбу марказлар перинатал (туғруққа бўлган) даврда ҳомила ривожланиши нуқсонларини аниқлаш, янги туғилган чақалоқни туғма гипотиреоз ва фенилкетонурия касалликлари бўйича оммавий скринингдан ўтказиш, ирсий ва туғма касаллик билан дунёга келган, ногирон фарзанди бор оилаларга тиббий-генетик маслаҳат бериш фаолиятини амалга ошириб келмоқда. Айниқса, ирсий ва туғма касалликларни аниқлашда скрининг хизматининг аҳамияти чексиз. Кейинги йилларда ирсий касалликлар ҳақидаги маълумотлар тобора кўпайиб, ҳар йили скрининг текширувлари натижасида уларнинг 100дан ортиқ янги хиллари аниқланмоқда. Бунга сабаб

лар билан таъминланмоқда.

Давлат дастури ижроси доирасида 2014 йилдан республика бўйича соғлиқни сақлашнинг бирламчи бўғинида (туман ва шаҳар тиббиёт бирлашмалари марказий поликлиникаларида) ҳомиладорликнинг эрта даври (10—14-ҳафтаси)да оммавий туғруққа қадар ультратовуш текширувини ўтказиш тартиби ўрнатилди. 2014-2015 йилларда 99520 нафар ҳомиладор аёл ультратовуш текширувидан ўтказилди. Аниқланган акушерлик патологияси ва ҳомилада ривожланишнинг туғма нуқсонлари бўлгани боис, 32598 нафар аёлда ҳомиладорлик тўхтатилди. Белгиланган чора-тадбирлар натижасида туғма нуқ-

10та умумтаълим мактабидеда учрашув ўтказилиши натижасида аҳолининг ўз саломатлигини асраб-авайлаш, тиббий саводхонлигини оширишга нисбатан масъулияти ошди, — дейди марказ мудирини Насиба Рахуллова.

«Соғлом она ва бола йили» давлат дастурининг 3-бўлимида **тиббиёт муассасаларининг, жумладан, перинатал ва скрининг марказларининг моддий-техника базасини ва кадрлар салоҳиятини янада мустаҳкамлаш, оилавий поликлиникалар ва қишлоқ врачлик пунктларининг иш самарадорлигини ошириш, патронаж тиббиёт ҳамшираларининг сонини кўпайтириши таъминлаш, акушер-гинекологлар ва болалар шифокорлари малакасини ошириш** масаласи алоҳида қайд этилган. Давлат миқёсида қўйилаётган бу вазифага Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан жиддий эътибор қаратилиб, ижроси бўйича оилавий поликлиникалар ва қишлоқ врачлик пунктларида кенг қўламли ишлар олиб борилаётган.

— Ҳомиладорликнинг илк кунидан бошлаб бўлажак оналар поликлиникамизда рўйхатга олинди, — дейди Юнусобод туманидаги 51-оилавий поликлиника олий тоифали шифокор-гинеколог Гулнора Намозова. — Назоратга олинган аёлнинг тўнчи фарзандлари ҳақидаги маълумот ҳомиладорлик даври кечиниши кузатиш учун бизга асос бўлиб хизмат қилади. Аввалги фарзанди соғлом туғилган бўлса, демак, кейинги ҳомиладорлик нормал кечиши мумкин. Мабодо ҳомиланing ривожланиш ҳолатида жиддий касалликка мойиллик сезилса, у скрининг марказига юборилади. Рўйхатга олинган икки нафар ҳомиладор аёл ҳомиласида турли ирсий касалликларга мойиллик борлиги аниқлангани боис, скрининг маркази текширувида жалб этди. Бундай ҳолатлар кўп учрамайди, ҳудудимизда, асосан, соғлом фарзандлар туғилади. Аммо бефарқ бўлишга ҳақимиз йўқ, маҳалламиздаги хонадонларда, умумтаълим мактаблари, коллеж, лицейларда соғлом турмуш тарзи тарғиботи бўйича суҳбат ўтказиб турамиз.

Оилада соғлом фарзанд дунёга келса, бу ота-онанинггина эмас, балки бутун жамиятнинг бойлиги. Оила ва жамият манфаатлари уйғунлашса баркамол авлодни вояга етказишда муваффақиятга эришилади. Шу жиҳатдан қараганда, жисмонан ва руҳан соғлом боланинг дунёга келиши ва улғайишида юртимиздаги барча скрининг марказлари фаолиятини эътироф этиш жоиз.

Асолат АХМАДУЛОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Скрининг текшируви — соғлом ҳомиладорлик кафолати

— атрофни кузатганча ўтираварарди. «Нега у биз билан бирга ўйнолмайди, гапиролмайди?» дея савол беришмидан безиб қолган онам: «Унинг ота-онаси яқин қариндош, балки шунинг учундир, билмадим, қизим, бу Оллоҳнинг иши-да», деб қўйди.

Йиллар ўтиб, ўша ўйинқароқ қизлар вояга етдик, касб-хунар эгалладик. Аммо қўшимизнинг қизиде ҳеч қандай ўзгариш бўлмади, тахминан, 17 ёшлариде вафот этди. Бу воқеадан қаттиқ таъсирланиб, ногирон болалар туғилишининг олдини олиш, сабабларини ўрганувчи соҳа — тиббиёт йўналишини танладим, — деб эслайди ўз болагини Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникаси гинеколог, тиббиёт фанлари номзоди, олий тоифали шифокор Муяссар Назирова. — Талабаларнинг илк кунлари профессор-ўқитувчилардан бериға «Устоз, нега болалар ногирон туғилади? Ҳамма бола соғлом туғилишга ҳақли-ку?» дея савол бердим. Илм-фан захматини чеккан мўйсафид домламизнинг жавоби, тиббиётнинг ривож ҳақидаги башорати ҳамон қулоқларим остида акс-садо беради: «Хали шундай кунлар келадик, қизим, медицина ривожланади, касаллик белгилари жуда эрта, яъни ҳомила пайтидаёқ аниқланиб, зарурий муолажалар натижасида ногирон болалар туғилиш кескин камайди».

Чиндан ҳам бугун ўша гаплар ҳақиқатга айланди. Истиқлол йилларида оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, соғлом авлодни дунёга келтириш давлат миқёсидаги масалага айланди, «Она ва бола скрининги» марказлари ташкил этилди. Ривожланган давлатлар тажрибасининг мустақил Ўзбекистон тиббиётига жорий этилиши ана шу йўналишдаги ишларни аниқ

қат тиббий, балки ижтимоий аҳамият касб этган бу муаммо мустақилликдан аввал кенг жамоатчиликни ташвишлантирарди. Аммо унинг ечимига келганда, қўлимиз калталиқ қилган. 1998 йилнинг 1 апрелига келиб Вазирлар Маҳкамасининг «Болаликдан ногиронлар туғилишининг олдини олиш учун янги туғилган чақалоқлар ҳамда ҳомиладор аёлларда туғма ва бошқа патологияни барвақт аниқлаш бўйича «Она ва бола скрининги» давлат тизимини ташкил этиш тўғрисида»ги қарори қучга киргач, 5 йилга мўлжалланган комплекс чора-тадбирларни бир неча босқичда олиб боришга киришилди.

Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 июлдаги «Оилада тиббий маданиятни ошириш, аёлларнинг соғлигини мустаҳкамлаш, соғлом авлод туғилишини ва уни тарбиялашининг устувор йўналишларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори қучга киргач, 2003—2007 йилларга мўлжалланган «Она ва бола скрининги» дастурининг иккинчи босқичи амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 18 июндаги «Болаликдан ногиронлар туғилишининг олдини олиш учун туғма ва ирсий касалликларни барвақт аниқлаш давлат дастури тўғрисида»ги қарорига мувофиқ, «Она ва бола скрининги» давлат дастурининг учинчи босқичи юзасидан белгиланган вазифаларни амалга оширишга киришилди. Тошкент шаҳри билан бир қаторда барча вилоят марказларида скрининг марказлари ташкил қилинди.

Тўртинчи босқичда эса скрининг марказларини замонавий технологиялар билан жиҳозлаш, малакали кадрлар билан таъминлашдек устувор вазифаларга эътибор қаратилмоқда.

Биринчидан, инсон танаси белгиларининг генетик, физиологик, биокимёвий механизмлари имкон қадр чукур ўрганилаётган бўлса, иккинчидан, биз яшаётган экологик муҳитнинг тобора флосланаётганини кузатамиз. Экологик муаммолар ирсиятга таъсир этмасдан қолмайди. Учунчидан, ирсий касалликларнинг диагностика усуллари тобора такомиллашиб бориши илгари номаълум бўлган касаллик хилларининг аниқланишига имкон бермоқда. Ирсий касалликлар профилактикасида онанинг фарзанд кўриш ёши ҳам катта аҳамиятга эга. Генетик маълумотларга кўра, фарзанд кўриш учун онанинг ёши 20 дан 35 гача бўлиши энг мақбул давр ҳисобланади. Оилавий поликлиникалар ва аёллар тиббий маслаҳатхоналари томонидан ҳомиладорликнинг 10-ҳафтасигача, скрининг марказларида эса 11—20-ҳафталиккача, перинатал марказларда эса 30—32-ҳафталикда скрининг текшируви ўтказиб белгиланган.

Перинатал ташхис учун келган аёлнинг битта ва ундан ортиқ нуқсонни бўлган бола туққани аниқланса, ҳомила тушиши, ўлик туғилиш ҳолатлари кузатилса, қон-қариндошлар орасида никоҳ муносабатлари ўрнатилган бўлса, она 18 ёшдан кичик, 36 ёшдан катта бўлса, ҳомиладорликнинг илк даврида дори препаратларини истисмол қилгани, ўткир респиратор вирусли касалликка чалингани кузатилса, унга функционал текширув учун йўлланма берилади. Туғма гипотиреоз ва фенилкетонурияга оммавий неонатал скрининг текшируви туғилажак барча чақалоқларда ўтказилади. Скрининг текширувлари натижасида аниқланган касал болалар диспансер назоратига олиниб, дори-дармон ва махсус шифобахш озиқ-овқат-

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетини ташкил этиш тўғрисида"ги фармонида ўзбек тили ва адабиёти бўйича филолог мутахассислар, илмий-педагог кадрлар, юқори малакали таржимонлар тайёрлаш, илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш, соҳа ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш, айна шу йўналишларда илмий ва ўқув-методик материалларни ишлаб чиқиш бўйича таянч олий таълим муассасаси бўлиши мақсад қилинган мазкур университетнинг асосий вазифалари саналар экан:

"Ўзбек тилининг асл табияти ва хусусиятларини тўла акс эттирадиган мукамал академик ва ўқув грамматикаларини яратиш, унинг товушлар тизими ва уларнинг ёзувда акс этиши, жорий имло қоидаларини такомиллаштириш бўйича илмий асосланган тақлифлар тайёрлаш, турли мавзу ва йўналишлар бўйича лугат ва қомуслар, рисола ва дарсликлар яратиш;

умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежлари, олий таълим муассасаларида ўзбек тили ва адабиёти фанини ўқитишнинг янги ва самарали методлари бўйича илмий изланишлар олиб бориш, илгор педагогик технологияларни кенг жорий этиш"га ҳам алоҳида эътибор қаратилган.

Бугунги кунда узлуксиз таълим олдига ёш авлодга ҳар томонлама юқори савияда таълим ва тарбия бериш ижтимоий буюртмаси қўйилган бўлиб, бу буюртманинг аъло даражада амалга оширилиши таълим берувчига ҳам, таълим олувчига ҳам, таълим воситасига ҳам янги-янги талабларни қўймоқда. Фан-техника ва ахборот-коммуникация воситалари шиддат билан тараққий этаётган, ҳаёт суръатлари беқиёс тезлашган айна пайтда **таълим олувчининг** нафақат соат сайин янгиланиб бораётган билимларни тезлик билан ўзлаштирадиган, балки улар ичидан энг мукаммалари ажратиб оладиган, тўғрисиини излаб топа биладиган, **таълим берувчининг** изланувчан, янгиланиш тез ўзлаштириб олаётган, аниқ хулосаларгагина ишонадиган ўқувчининг талабларига тўла жавоб бера оладиган, **таълим воситасининг** эса ўқувчини ўзига жалб қиладиган, ҳатто тажрибасиз ўқувчининг камчиликларини ҳам бартараф қиладиган даражада мукамал бўлиши талаб этилмоқда.

Маълумки, таълим олувчи умумий ўрта таълим, ўрта махсус (академик лицей) ёки касб-хунар таълими (коллекж), олий таълим ва ундан кейинги босқичларни бирин-кетин босиб ўтиш асосида ҳар бир фандан етарлича билим ва кўникмаларни эгаллаб боради. "Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси"(Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 02.08.2013 даги 278-сонли буйруғида таъкидланганидек, бу босқичлар учун таълимнинг асосий воситаси бўлган "ўқув адабиётларини яратишда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида республикада жорий этилган узлуксиз таълим тизимининг таълим турлари ўртасидаги узвийлик ва узлуксизлигини таъминлаш, фанларда мавзулар изчиллигига, оддийдан мураккабга, хусусийликдан умумийликка ўтиб боришга ҳамда мавзуларнинг тақдорланмаслигига алоҳида эътибор қаратилиши лозим".

Тил — миллий маънавий кўзгуси. Таълим олувчи ана шу тилдан ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳаётнинг турли жабҳаларида, мулоқот ва муносабатнинг барча шаклларида эркин, тўғри ва самарали фойдалана олиши учун унинг сўз бойлиги, илмий меъёр-

лари ва тил қурилишига доир билимларни пухта ўзлаштирган бўлиши лозим. Узлуксиз таълим бўғинларида миллий тилимиз фонетикаси, орфографияси, лексикаси ва грамматикасини ўқитиш учун хизмат қилувчи "Она тили" (умумий ўрта таълим мактаблари учун), "Хозирги ўзбек адабий тили" (академик лицейларнинг ижтимоий гуманитар йўналишлари учун), "Она тили ва адабиёт" (касб-хунар коллежлари учун) дарсликлари сўнгги йилларда қайта-қайта нашрлар жараёнида такомиллашиб, замон талабларига мослашиб бормоқда. Аммо фан ҳам, таълим ҳам тараққиётда экан, у муаммолардан холи бўла олмайди. Жорий дарсликларда учрайдиган айрим камчиликлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари ва бартараф этиш масалалари хусусида мулоҳаза юритарканмиз, мақсадимиз тилшунослигимизнинг атоқли даргалари номи билан боғлиқ дарсликлардан ҳадеб нуқсон излаш эмас, балки дав-

танқид тўғри қабул қилиниб, шу фикрлар асосида чалқашликларга барҳам бериб борилсагина, мукамал ўқитиш воситаларига эга бўламиз.

Она тили таълимида юзага келган муаммоларнинг асосий сабаблари куйидагилар билан боғлиқ:

1. Истиклол туфайли тилшуносликда айрим тил ҳодисаларини баҳолашда бошқа тиллар, хусусан, рус тили андозалари асосида ёндашиш оқибатида келиб чиққан муаммоларга барҳам бериш имкони пайдо бўлди. Пешқадам тилшуносларимизнинг саъй-ҳаракатлари билан ўзбек тилининг ўзига хос табиатидан келиб чиқиб фаннинг энг муҳим тушунчалари — грамматик шакллар, сўз туркумлари, гап, гап бўлаклари, хусусан, кесим ҳақидаги қарашлар, кўшма гаплар талқини ва таснифиди сезиларли ўзгаришлар юз берди. Ўз навбатида, фаннинг бу ютуқлари таълим тизимига ҳам олиб кирилди. Фаннинг сўнгги ютуқларини дарсликка

ривожлантириш ижтимоий буюртмаси қўйилди. Таълим мақсадидан келиб чиққан ҳолда замонавий педагогик ва ахборот технологияларини қўллаш, ўқувчининг кузатишдан татбиқ қилишгача бўлган жараёни мустақил босиб ўтиши, эркин фикрлаши, хулосалар чиқариши, ўз фикрини амалиётда қўллаш олишига имкон берувчи индустрияга асосланган ўқитиш воситалари ишлаб чиқилди.

Кўриниб турибдики, сўнгги йигирма йил ичида ўзбек тилшунослигининг тадқиқ усулларида ҳам, она тили таълими мазмунида ҳам, уни ўқитиш усулбидида ҳам кескин ислохотлар рўй берди. Бу, ўз навбатида, узлуксиз таълим бўғинларида давлат тили қурилишини ўргатадиган фанни ўқитиш билан боғлиқ қатор чалқашликларни келтириб чиқарди. Она тили дарсликларининг матбуотда тез-тез баҳс ва мунозараларга сабаб бўлиб келаётгани, турли йигирларда тинимсиз танқид қилина-

1. Дарслик фаннинг сўнгги ютуқларига таяниши керак. Аммо ҳар бир янги хулоса фанда тўлиқ очиб берилгандан сўнггина дарсликка олиб кирилиши лозим. Она тили таълимидаги аксарият муаммолар илмий жиҳатдан эскирган, инкор этилган фикрлар билан янги хулосаларни аралаштириб юбориш билан боғлиқ бўлиб қолмоқда.

2. Дарсликлардаги (айниқса, академик лицей, касб-хунар коллежи, таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактаблар, таълим йўналишлари учун яратилган дарсликлар) аксарият фикрларнинг назарий асоси ўтган аср 60–70-йилларидаги грамматикаларга бориб тақалади. Мактаб дарсликлари нисбатан тилшунослигининг сўнгги ютуқларига асосланиб яратилмоқда. Бу таълим мазмунида узвийлик, узлуксизлик, кетма-кетлик принципларининг бузилишига олиб келаяпти. Мазкур муаммоларни бартараф этиш учун дарсликларга масъул бўлган атоқли тилшунослари-

сезилмаслиги бошланғич синф ўқитувчилари ва таълимнинг кейинги босқичи учун тайёрланаётган мутахассисларнинг қарашларида ҳам тафовутни юзага келтирмоқда. Шунингдек, таълим бошқа тилларда олиб бориладиган мактаблар учун яратилган "Она тили" дарсликларининг ҳам аксарият мавзуларида ўзбек тилшунослигида илмий қимматини аллақачон йўқотган фикрлар ҳамон сақланиб қоляпти.

4. Дарсликда асосий тушунча ва хулосаларнинг таърифлари ниҳоятда аниқ ва равшан ёзилиши, атамаларнинг умумийлигига эришилиши шарт.

5. Она тили дарсликларининг энг катта муаммоси — амалий машқлар матнини шакллантириш. Машқ учун танланган мисолларнинг мақсадга мослиги мавзунинг осон тушунишда, ўқувчи ва ўқитувчининг ҳамкорликдаги фаолиятида мақсадга тўлиқ эришилиши таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Аммо бундай машқларни

ҳам, айрим сўз туркумлари орасида ҳам ҳар иккисига хос хусусиятни ўзида мужассамлаштирадиган, аммо айрим белгиларига кўра икки гуруҳга ҳам кириштиб бўлмайдиган "оралиқ учинчи"лар, шунингдек, нафақат ўзбек тилшунослиги, ҳатто жакон тилшунослигида тўла илмий ечимини топмаган муаммоли масалалар мавжуд. Мактаб дарсликларида таълим мазмунига доир материалларни беришда, илоҳи борица, уларни четлаб ўтиш, мунозарали фикрлардан қочиш керак. Бир нарсани унутмаслигимиз керак: дарслик муҳокама, мунозара қилиш воситаси эмас, унинг шарҳга, изоҳга эҳтиёжи бўлмаслиги шарт. Ундаги ҳар бир қоида, жумла содда, тушунарли, аниқ, илмий асосли, ҳукм тарзида бўлиб, фанни ўқитиш учун дастуриал-мал вазифасини ўтай олиши лозим. Сабаби у оддий чалқашликлар, хатоликларни илғай олиши, тўғри тушуниши мумкин бўлган тилшунос олим

вакиллариининг фикрини ҳам билган ҳолда афсус билан айтишимиз мумкинки, узлуксиз таълим бўғинларида учрайдиган энг кўп чигаллик она тили дарсликларида кузатилади. Айримлар "булар арзimas камчиликлар-ку, уларнинг ҳар бирини муаммога айналтирараверсак, тил деб аталмиш синаот гоят ғариб ҳолатга тушиб қоларди", "дарслик тестга қараб яратилмайдиган, балки тестлар дарслик асосида тузилади" деб раддия билдирмоқчи бўладилар. Аммо ўқувчи тўққиз йил мактабда, у йил ўрта махсус, касб-хунар таълими, тизимида — умрининг ўн икки йили давомида ўзлаштирган билимлари ҳақиқий имтиҳондан ўтказиллаётганда, яъни олий таълим муассасаларига кириш имтиҳонларини топишириш пайтида юқори даражада умумлаштирилган ва замонавий илмий билимларга асосланган маълумотларгагина таяниб хулоса қилади. Дарсликдаги арзimas камчилик ҳам унинг нотиғри қарор қабул қилишига сабабчи бўлиши мумкин.

Олий таълим дарсликларида мунозарали ўринларнинг мавжуд бўлиши катта муаммо эмас. Негаки, бу тизимда ҳар бир фан учун 5-6 та асосий адабиёт, йигирмадан ортқ қўшимча адабиёт тавсия қилинади. Талаба улар орасидан тўғрисиини топиб олаверади, бироқ умумтаълим мактаби, ўрта махсус, касб-хунар таълими учун ягона дарсликдан фойдаланилади. Майли, узлуксиз таълим бўғинлари она тили дарсликларининг муаллифлари, ўқув дастурлари бошқа-бошқа бўлсин, мактаб ўқитувчиси лицей дарслигидаги, лицей ўқитувчиси мактаб дарслигидаги материаллардан беҳабар бўлсин, аммо ундан асосий фойдаланувчи бита-ку! Ҳар бир ўқувчи бу тизим босқичларини бирин-кетин босиб ўтади-ку! Таълимнинг кейинги босқичларида ўқиниш давом эттириш учун синовлардан ўтишда муаммога у дуч келадик-ку!

Биз жорий она тили дарсликлари талабга жавоб бермайдиган дейиш фикридан мутлақо йироқмиз. Саналаётган камчиликларнинг аксарияти ислохотлар жараёнида юзага чиқиб қолаётганини эътироф этамиз. Дарсликни ким, қайси муаллиф ёзганда ҳам камчиликлар қайта-қайта нашрлар жараёнида барҳам топиб бориши ҳақиқат. Мухими — уларни тизуатиш. Мукамал дарсликка эришиш учун уни аввалгидек 19–20-нашрларини кутиб ўтирадиган даврда яшамаймиз. Бугунги ўқувчи дарсликдаги хулоса, қоидаларни қандай бўлса, шундай экан деб қабул қилавермайди, уни бунга мажбурлай олмаймиз. Қолаверса, мамлакатимизнинг бугунги мактеби, даражада ҳам дарсликларда кичкина бўлса-да бўшлиқ бўлишига йўл қўймайди.

Дарслик ортида миллий маданиятимиз кўзгуси бўлган она тилимиз ва юртимиз келажаги бўлган ёш авлод тақдирини еттибди. Дарсликлар тақдирини фақат санокли муаллифлар ва аксарият ҳолларда кўр-кўрона хулоса берадиган тақризчилар қўлида эмас. Ушбу масалани муаллифлар қарашини асосидагина эмас, кўп сонли мактаб, лицей, касб-хунар коллежлари ўқитувчилари, қолаверса, ундан асосий фойдаланувчи ўқувчилар муаммосини доирасида ўрганиб ҳал этиш лозим.

Ўйлаймизки, "Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети"ни ташкил этиш тўғрисидаги фармонда кўзда тутилган вазифаларнинг баҳарлиши жараёнида юқорида қайд этилган муаммолар ўз ечимини топиб боради.

Башорат БАҲРИДИНОВА,
Қарши давлат
университети доценти,
филология фанлари номзоди

Она тили дарсликларининг янги авлоди

латимиз томонидан олиб борилаётган "ўрганувчиларни ўзига жалб қиладиган, ҳатто тажрибасиз ўқитувчининг камчиликларини ҳам бартараф қиладиган, нафақат ўқувчи, балки ўқитувчининг билимининг оширадиган сифатли ўқув адабиётини яратиш"дек эзгу ишдан четда қолмаслик эканини таъкидлаб ўтамиз.

Айни пайтда она тили дарсликлари туб маънода такомиллашувнинг ўтиш босқичида. Бироқ айтиб ўтиш кераки, ушбу босқичда амалиёт жараёнида юзага чиқиб қолаётган камчилик, чигалликлар кимгадир ёқмасини учун таҳлил қилинмаса, дарсликнинг сўнгги нашрида бартараф этилмасдан яна ўз ҳолича қолаверса, босқичма-босқич ўтиш мезони бузилади. Ҳозиргача 4-5-нашрлари эълон қилинаётгани, матбуот, телевидениеда танқидга сабаб бўлаётганига қарамай, айримларининггина тузатилаётганини ҳисобга олмаганда, сўнгги нашрларда ҳам илмий, услубий ва техник хатоликларнинг давом этиб келаётганлиги ачинарли ҳол.

Ҳар қандай дарсликнинг мукамаллиги таълим учун муҳим, бироқ Давлат тилини ўргатишга хизмат қиладиган она тили дарсликларининг мукамал бўлиши ҳаммасидан ҳам муҳим. Дарслик бир олим ёки муаллифнинг шахсий қарашлари акс этадиган монография эмас. У — халқ мулки. Унинг мукамаллиги, тўғрилиги, фикрларнинг узвийлиги учун барча она тили таълими фидойилари бирдек жавобгар. Унга доир ҳар қандай синчковлик билан билдирилган ҳолис эътироз,

олиб кириш яхши, аммо инкор этилган аввалги қарашларнинг узлуксиз таълимнинг қайсидир бўғинларида ҳамон сақланиб қолаётгани, баъзан уларни қоршиштириб юбориш натижасида келиб чиққан хилма-хилликлар таълим мазмуни ва дарсликлар сифатига салбий таъсир этмоқда.

2. Бошқа фанларда бўлгани каби тилшуносликда ҳам тадқиқ объектига фақат аънавий методлар билан эмас, замонавий тадқиқ усуллари билан ёндашиш имконияти юзага келди. Фанда тил ва нутқ ҳодисаларининг фарқланиши билан боғлиқ қатор янгиланган пайдо бўлди. Ушбу ютуқларнинг ҳам она тили таълимига олиб кирилиши (фонема ва товуш, лексема ва сўз, тил ва нутқ ва ҳокazo) дарсликларнинг ўта илмийлаштириб юборилишига сабаб бўлмоқда.

3. Илм-фан жадал тараққий этаётган, замонавий ахборот-коммуникация воситалари кенг жорий этилган ҳаиятда турли фан соҳаларида билимларнинг тез янгиланиб бориши таълим олувчилар олдиға уларни жадал эгаллаш билан бир қаторда, мунтазам ва мустақил равишда билим излаш вазифасини қўймоқда. Ана шу вазифадан келиб чиқиб истиқлолдан сўнг она тили таълимнинг бос мақсади ўқувчиларда мустақил ижодий тафаккур қобилиятини ривожлантириш, ижодий фикр маҳсулини нутқ шаклига мос равишда тўғри ва раван баён қилиш кўникмасини шакллантириш деб белгиланди ва таълим олдиға ижодий тафаккур соҳибларини етиштириш, ўқувчининг коммуникатив саводхонлигини

ётгани юқоридаги фикримизни исботлайди (Асос сифатида қуйидаги манбаларга қаралсин: Н.Маҳмудов. "Кесимнинг гапдаги мақоми". "Ўзбек тили ва адабиёти" журналы, 2009 йил 1-сон; "Муаллим ва муаллиф мунозараси". Она тили дарсликларининг асосий муаллифи Н.Маҳмудовнинг Жиззах ДПИ қошидаги академик лицей ўқитувчиси Т.Холжуревнинг саволларига жавоби. "Ma'rifat" 2013 йил 27 апрель; Б.Баҳридинова. "Узлуксиз таълимда она тилига доир билимлар узвийлиги". "Ma'rifat", 2013 йил, 21 сентябрь; Б.Менглиев; Б.Баҳридинова. "Она тили таълими: узлуксиз таълим босқичларида чалқашликларга учрамаяптими?" "Тил ва адабиёт таълими" 2015 йил, 2-сон ва бошқалар.).

Баркамол авлод, комил инсонни тарбиялашда дарсликларнинг ўрни жуда муҳим. Бугунги кун ўқувчисини ўзига жалб қила олиши учун дарслик мукамал бўлиши керак. Шу боис ўқув адабиётини яратишга қўйилаётган талаблар кундан-кунга мураккаблашиб бормоқда; бу билан боғлиқ қатор Давлат дастурлари ишлаб чиқилмоқда.

Фармонда назарда тутилган умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежлари, олий таълим муассасаларида ўзбек тили ва адабиёти фанини ўқитишнинг янги ва самарали методлари бўйича илмий изланишлар олиб бориш, шунингдек, она тили дарсликларининг замонавий авлодини яратишда қуйидаги фикрларнинг иноватга олинишини муҳим деб ҳисоблаймиз:

босқичма-босқич тақомиллашиб, мукамал ўқитиш воситасига айланиши лозим

миз, аввало, бир тўхтамга келиб олиши керак!

2. Дарслик ўқувчини фаолликка, танқидий фикрлашга ундаши, ижодий қобилиятини ривожлантириш, мустақил хулоса чиқариш кўникмасини шакллантириш, янги билимларни излаб топиш ва амалиётда қўллашига имкон бериши лозим. Дарсликдан барча зарурий маълумотларни осонгина ўзлаштирган ўқувчида изланиш, мустақил ишлаш, баҳс-мунозара қилишга эҳтиёж қолмайди. Шу боис замонавий таълимда мазмуни ва услубиятида аввалдан режалаштирилган хатоларни излашга мўлжалланган, дарс охирида ўқувчилар ташхиси асосида қилинган хатолар текшириладиган, ўқувчини берилган маълумотни назорат қилиш, эътиборли бўлиш, мустақил фикрлашга ўргатадиган ҳатолар дарслар, мақсади ўқувчининг ўқитувчи билан биргаликдаги билиш жараёнини илмий изланишга яқинлаштиришга қаратилган муаммоли таълим усули, баҳс-мунозара методларидан кенг фойдаланилади. Аммо бу дарсликда бериладиган хулоса, қоидалар ҳам мунозара, баҳс-мунозара бўлиши керак деган хулосага олиб келмаслиги зарур. Дарсликда билимларнинг мутлақлиги ва нисбийлиги ёрқин акс этиши лозим.

3. Дарсликда ўқув фани мазмуни тизимлашган шаклда қатъий кетма-кетликда ва изчилликда оддийдан мураккабга принципига риоя қилинган ҳолда баён қилиниши лозим. Таълим мазмуни ўқув режалари, дастур, дарсликлар ҳамда ўқув-усlubий қўлланмаларда ўз ифодасини топади. Модомики, таълим тизими узлуксиз экан, унинг мазмуни ҳам узлуксиз бўлиши лозим. Айтмоқчимизки, ҳар бир фан бўйича бошланғич таълим, умумий ўрта таълим, ўрта махсус, касб-хунар таълими, олий таълим ўқув дастурлари мазмуни бир илмий асосга таяниши керак. Бошланғич таълим она тили дарсликларида тилшуносликда аллақачон эскирган қарашлар, терминларнинг ишлатилиши, олий таълим муассасаларининг бошланғич таълим йўналишлари учун "Она тили" фани дастури мазмуни билан ўзбек филологияси йўналиши "Хозирги ўзбек адабий тили" фани дастури мазмунида айрим мавзулар талқинида мувофиқликнинг

тўплаш катта изланишни талаб этади. Дарсликдаги машқлар берилган топшириқ шартларига мос бўлиши, ўтилаётган мавзу моҳиятини тўла акс эттиришидан ташқари, дидактик халактерга эга, миллий гоия ва маънавий қадриятларимизни ўзига сингдириши, ўқувчининг психо-физиологик хусусиятлари, дунёқарашига ҳам мувофиқ бўлиши лозим. Ана шу мураккаб талабларга жавоб берадиган машқларни тўплаш, одатда, муаллифлар томонидан кимларгадир "ишониб" топширилади. Оқибатда машқ матнига қўйиладиган талабнинг бирига жавоб бўлса, иккинчисига мос тушмай-диган мисоллар дарсликка кириб қолади. Дарсликларда, айниқса, бошланғич синф, академик лицей, касб-хунар коллежлари учун яратилган дарсликларда кўп ўринларда берилган топшириқ ва машқ матни ўртасида мувофиқлик сезилмайди.

6. Дарслик ўқувчининг мустақил хулосалар қабул қилиши, ўз фикрини амалиётда қўллаш олиши, аниқроғи, кузатишдан татбиқ қилишгача бўлган жараёни мустақил босиб ўтишига имкон берувчи интерактив услубларни татбиқ қилишда кўмак бериши лозим. Бироқ дарсликни замонавий педагогик технологияларни қўллашга мослаштириш жараёнида, асосий эътибор технологияга қаратилиб, илмий жиҳатдан ҳатоланган келиб чиқишига, баъканалликка, жўнликка йўл қўймаслик керак.

7. Дарслик муаллифлари орасида (тақризчилар эмас!) узлуксиз таълимнинг барча бўғинларида она тили ўқитиш жараёнига алоқадор бўлган мутахассислар ҳам бўлиши лозим.

8. Дарслик юқори даражада умумлаштирилган ва замонавий илмий билимларга асосланган маълумотлар — қоидалар, ҳукмлар, таснифлардан ташкил топиши лозим. Жорий дарсликларда қоида ва ҳукмлар "Жуда муҳим", "Билиб олинг", "Эсда тутинг", "Эслаб қолинг" тарзидаги диққатни тортувчи кўрсаткичлар шаклида берилади. Аммо "Жуда муҳим" деб берилган ҳукмларнинг айримларининг ўзи "жууда тушунарсиз"!

Илмий жиҳатдан ёндашилганда сўз бирикмаси ва қўшма сўзалар орасида ҳам, туб сўз ва ясама сўз орасида ҳам, қўшма гап ва содда гаплар орасида

учун ҳам, зукко мактаб, лицей, касб-хунар коллежи ўқитувчиси учун ҳам эмас, муқовасида аниқ қилиб ёзиб қўйилганидек, "....-синф ўқувчилари учун" мўлжалланган. Дарслик муаллифлари унга мутахассис ўқитувчи эмас, мактаб ўқувчиси назари билан ҳам қарашлари керак.

9. Дарсликлар, ҳар қанча ҳаракат қилинмасин, грамматикалашиш асоратидан ҳалос бўла олмаётти. Она тили таълимида аллақачонлар «грамматика — грамматика учун» қолипидан воз кечилиб «грамматика — фикрнинг аниқ ва лўнда ифодаси учун» шиори асос қилиб олинган бўлишига қарамай, ҳатто бошланғич синф она тили дарсликларида сон-саноксиз грамматик қоидалар, фақат иктидорли ўқувчиларгина англай оладиган мураккаб топшириқларнинг берилиши мақсадга мувофиқ эмас. 1–2-синф она тили дарсликлари ўқувчининг нутқий бойлигини ошириш, лугат захирасини кенгайтириш, сўз маъноларини фарқлаш, улардан амалда ўринли фойдаланишга доир кўникмаларини шакллантириш учун (лексикология), 3–4-синф она тили дарсликлари тўғри ёзув ва тўғри талаффузни ўргатиш учун (орфография, орфоэпия) хизмат қилиши мақсадга мувофиқ. Шунда ҳам таълим самарадорлиги ошади, ҳам она тили таълими олдидаги асосий вазифани бажариш учун пойдевор қўйилган бўлади деб ҳисоблаймиз.

10. "Давлат тили ҳақида"ги қонуннинг 7-моддасида "Давлат тили расмий амал қиладиган доираларда ўзбек адабий тилининг амалдаги илмий қоидалари ва нормаларига риоя этилади", деб қатъий белгилаб қўйилган. Дарсликлар, айниқса, Давлат тилини ўқитиш воситаси бўлган она тили дарсликлари имловий, пунктуацион, услубий ва техник хатоликлардан мутлақо холи бўлиши шарт.

Республика таълим маркази томонидан ташкил этиладиган ўзбек тили ўқитувчиларининг доимий анжуманида дарсликларни такомиллаштириш, ўқитувчиларда янги дарсликлар билан ишлаш кўникмаларини ўстириш билан боғлиқ муаммолар мунтазам ҳал этиб борилиши лозим.

Бевосита шу соҳада фаолият олиб бораётганимиз учун эмас, бошқа соҳа

Ватан ҳиди

Афгон уруши иштирокчиси Бахтиёр Юнусов дарага чиқиб, ён-атрофига назар ташлади-да, нигоҳларини бир нуктага қадаганча, хотира дафтарини varaқлай бошлади. Зум ўтмай шивир-шивирлар ўрнини «тик» этса сезилгудек жимлик эгаллади:

— Институтни тугатиб, ҳарбий хизматга чақирилдим. Қисқа муддатли жанговар тайёргарликдан ўтганимиздан сўнг бизни Афғонистондаги собик иттифоқ ҳарбий қўшинлари сафига жўнатишди. Сира ёдимдан чиқмайди: бир кун дам олаётган пайтимиз дўстим сигарет тутатмоқчи бўлиб гугурт қидиришга тушди. Топилмагач, йўл ёқасига чиқиб, бирор йўловчидан гугурт сўраш илнжиди дир қорани шини

Mohiyat

— Иёлда икки киши кўринди. Бир йўл икки — ўн уч ярақ ўспирин, иккинчиси етмиш — саксон ёшлар атрофидаги, узун соқолли қария эди. Улар эшакда юк олиб келар, йигитча эшакча минган, қария эса жонивор ипини оҳиста тортиб келарди. Мен улarga пешвоз чиқиб саломлашган, гугурт сўрадим. Бухоро шеvasида гапирётганимни илғаган отахон кўзлари чарақлаганча, «Сиз ўзбекмисиз?» — деди лаблари титраб. Тасдиқ жавобини олган, беҳитиёр кўз ёшлари ҳалқаланди. «Ватан иси» келаяпти, дея мени бағрига маҳкам босди. Бироз суҳбатлашдик. Хайрлашиш чоғида унга қадим Бухоронинг Минораи Калони акс эттирилган отритка совға қилдим. Қария тўхфани қайта-қайта қароқларига суртди. Елкалари силкиниб, йилғади. Ватанга қайтганимдан сўнг ота-онаси қабрини зиёрат қилишимни илтимос қилди ва манзилни тушунтирди. Англадимки, у тақдир такозиси билан қўшни Афғонистонга келиб қолган. Отахоннинг қўйиб-ёниб гапиршиларидан чекаётган азовлари бир ён, тугилиб ўсган ана юрт соғинчи қалбини ўртаётгани шундоққина билиниб турарди. Бу учрашув менга Ватанда яшаш бахти қанчалар буюк, бебаҳо эканини кўз ўнгимда намойён этди.

Бухоро муҳандислик-технология институти қошидаги 2-Қоровулбозор академик лицейида ёши улуг отахон ва онахонлар билан тез-тез ана шундай дара суҳбатлари ташкил этиб турилади. Шунингдек, уларнинг уйларига бориб ҳолларидан бохабар бўлиш асосида уларнинг олис ўтмиш кечмишларидан дарак берувчи ҳикоялари тингланади. Хуллас, ўқувчилар қалбида Ватанга муҳаббат ҳиссини камол топтириш, ватанпарварлик туйғусини шакллантиришда бундай тадбирларнинг аҳамияти беқиёс бўлаётир.

Бухоро вилояти

Исмоил САЛОМОВ

Ким айбдор?

Инсон учун фақат биргина бахтсизлик мавжуд: у ҳам бўлса, ҳаётда ҳеч бир фойдаси тегмайдиган ёки меҳнатдан қалғитадиган гоё билан банд бўлиш.

ГЁТЕ

Нуфузли институтлардан бирида таҳсил олаётган талаба ҳаётига дахлдор қуйидаги ҳолат хусусида эшитдим, беҳитиёр қўлимга қалам олдим: унинг отаси хорижда ишлайди. Онаси уй бекаси, ногирон укаси ҳам бор. Ҳарчанд қийналишса-да ота-онаси уни «Қизимиз илмли бўлсин» дейишиб, контракт асосида ўқитишмоқда. У эса соатлаб дарс қолдиради, устига устак сигарет чекади, фанларни ўзлаштиролмагани сабаб стипендия олмайдди. Натижада ўтолмаган имтиҳонларини тўғрилашнинг бошқача йўллари уни излайди. Ҳўш, институтни амаллаб тугатган бу талаба қандай мутахассис бўлиб етишадиган? Кимга нима бера олади?..

Айрим ҳолларда йигит-қизларнинг ҳар хил маънавий сўзлар ёзилган майка, шляпа, кепка ва ранг-баранг кўзойнаклар билан ўрта махсус, касб-

Afsus

Не-не ривожланган мамлакатлардан юртимизни кўриш учун келаётган хорижий меҳмонлар ҳам бизнинг маданиятимизга, миллий қийматларимизга ҳурмат қўйи билан қараб, ҳавас қилаётган бир пайтда тўпори ёшларимизнинг бундай тутумларини қандай баҳолаш мумкин?

Замон ўзгарди дегани ўзигининг унут дегани эмас-ку ахир?! Истироҳат боғлари, кўчаларда кўпгина ёшларнинг ҳаёсиз хатти-ҳаракатлари, қўлгоғи қўқочин(наушник)ни тақиб олгани етмагандай бемаъни ашуллага мўқом

Хар қандай болада яратувчанлик, ижод қилиш ва санъатга мойиллик бўлади. Бу қизиқшни ўз вақтида англаб, тўғри йўналтириш эса ота-она, устозлар зиммасидаги вазифадир. Жумладан, тасвирий санъат — шунчаки расм чиқиш, унинг қонун-қоидалари ва тартибларини ўргатиш илми эмас, балки болажонлар қалбига гўзаллиқни ҳис этиш туйғусини сингдира бориш ҳамдир. Шу ўринда тилимиздаги «нафис санъат» атамаси асосан тасвирий санъатга нисбатан айтилишига эътибор қаратмоқчиман. Нафислик бу — нозик дид, назо-

Taklif

Санъат — гўзал туйғулар мажмуаси

кат, нафосат сингари фазилатлар билан уйғунлашиб кетади. Нафосатнинг араб тилида «қимматбаҳо нарсаси», «бойлик», «аҳамият» маъноларини англатишини назарда тутсак, ўғил-қизларимизни тасвирий санъатга ошно этиб тарбиялашнинг ёшларимиз маънавий, руҳий олами бойишида аҳамияти нечоғлиқ катта экани янада ойдинлашади. Санъат асарларини кўриб уни тушунмаслик, гулнинг тароватли бўйини сезмасликдек гап. Шундай экан, фарзандларимиз қалбини бундай бефарқликдан ҳимоя қилмоқ учун болаликдан уларнинг тасвирий санъат олами мўъжизаларидан баҳраманд бўлиб ўсишларига муҳит, имконият яратмоқ даркор. Зеро, рассомнинг қалб кечинмалари изхоридан дунёга келган хоҳ портрет, манзара, хоҳ мавзули композиция бўлсин, уни кузатаётган киши мусаввир юрагидан кечган туйғуларни ўзида ҳис этади, ана шу ҳиссиёт бола қалбида борлиқни, ҳаётни англаш, ўқиш, меҳнат қилишга иштиёқни оширишга хизмат қилади, мустақил мушоҳада юритиш қобилиятини шакллантира боради.

Севимли газетамиз саҳифаларида «Бир асар таҳлили» руқни ташкил этилиб, унда жаҳон ва ўзбек рассомлари асарларининг гўзал намуналарини таҳлил этиб борилса, ёшларимиз тасвирий санъатни тушуниши, идрок этиши борасида яхши имконият яратиларди, деган тақлифимни билдирмоқчиман. Зотан, санъат — гўзал туйғуларнинг мажмуасидир.

Н.ЧОРИЕВ,
Ўзбекистон Бадий академияси ижодкорлар уюшмаси аъзоси

Навоий вилояти

Toshkent shahri
Mabulotchilar ko'chasi 32-uy.
"Ma'rifat" gazetasi tahririyatiga
E-mail: info@marifat.uz

қилиб бораётганини ҳам кўрасиз. Шу ўринда табиий савол тўғилади: дарсларга қатнашмайдиган ўқувчи, талабани нега устози назорат қилмаяпти, муаммосини ўрганмаяпти? Ота-оналар, яқинлари улар тақдирини нега бефарқ?

«Инсондаги ёвузлик ва эзгулик ҳам, зарарчандаллик ва ҳождатбарорлик ҳам тарбиянинг меvasидир. Емон тарбия кўрган одамдаги жасорат — дағалликка, билимдонлик — майдақашликка, заковат — масхарабозликка, очик кўнгиллик — мунофиқликка айланади» деганида инглиз файласуфи Жон Локк нечоғлиқ ҳақ эди. Аслида, бундай ҳолатлар юзага келишида биз, муаллим, тарбиячиларнинг ҳам «улуши»миз бор эмасми?..

Мафтуна РЎЗИЕВА

Самарқанд вилояти

Нечта китоб ўқидингиз, муаллим?

«Бугунги ёшлар китоб ўқимай қўйди!». Бу ибора, афсуски, бугун ҳатто баъзи ўқитувчиларнинг ҳам асосий важиға айланиб қолаяпти. Сабаби: интернет. Деярли ҳар бир хонадонга ахборот-коммуникация технологияларининг кириб улгургани! Мен кўп йиллик тажрибага эга, «анча йўлни босиб қўйган» муаллим сифатида бундай фикрларни ёқламайман. Биргина мисол, бир пайтлар кино санъати экранларни «ишғол» эта бошлаганида «Энди театрни кўриб битди!» дея айюҳан-нос со-ланлар бўлган

Mulohaza

Аммо вақт асл санъат ҳеч қачон йўқолмаслиги, кино ўз йўлида, театр ўз йўлида ривожланишини, маънавият юксалишига бирдек ҳисса қўйишини исботлади. Худди, шунингдек, АКТ ва китоб ҳеч қачон бир-бирининг ўрнини эгаллай олмайдди. Аксинча, қўш қанот мисол фарзандларимизнинг миллий қадриятларимизни авайлаб-асраган ҳолда замонавий билимларни мукаммал эгаллашига хизмат қилади. Гап биз катталар, айниқса, устоз-мураббийларнинг ёшларни тўғри йўналтириб ибрат намунасини кўрсата олишимизда!

Кези келганда, «Ўқувчилар бадий адабиётларни мутолaa қилмай қўйди!» дегувчи ҳамкасбларимизга «Сиз-чи? Уларга намуна бўлиб нечта китоб ўқидингиз?» дегим келади. Ёки мактабга текшириш учун келган «комиссия» ҳам аксарият ҳолда олинган тестлар, ёзилган диктант ва ишоларни суриштиришга тушадую, мутолaa масаласи, таъбир жоиз бўлса, муаммоси ҳақида бош қотиришмайди.

Яқинда бир маълумотга дуч келдим: испаниялик олимларнинг аниқлашича, 11–13 ёшли болалар қўл телефонидан икки дақиқа фойдаланишса, бош миёдаги биоэлектрик ўзгаришлар икки соатгача сақланиб қолар экан. Айни пайтда, бу ёшдаги ўспиринларимизнинг айримлари икки дақиқа эмас, икки соатлаб уяли алоқа воситасига «ёпишиб» олишаётир. Хулоса ўрнида айтмоқчиманки, аввало, ўзимиз ибрат бўлиб болаларимизни китоблар оламига ошно этайлик. Шундагина бу каби ташвишли «сигнал»лар эшигимизга яқинлаша олмайдди.

Р.АБДУНАЗАРОВ

Қашқадарё вилояти

Ота-оналар ўқуви

ни ўзлаштириши, бу ёшдаги ўғил-қизларнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида гапирилса, 2-ўқувда янги мавзу танланади. Шунингдек, ҳар гал ота-оналар ўқувда гуруҳ раҳбари, маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосари маъруза қилмасдан, мавзу мазмунини иноват-

ўзгартириб туриш, фақат маъруза эмас, мавзуга мос видеоорликлар кўрсатиш, ўқувчиларнинг чиқишларини тайёрлаш, ота-оналар ўз ҳаётий тажрибасини ўртоқлашиши, ибрат бўладиган оилаларнинг фарзандлари билан фотокўргазмаларни ташкил этиш, «Очиқ эшиклар кўни», «Очиқ дарслар»га ота-оналарни тақлиф этиш натижасида оила билан коллеж ўртасидаги алоқани яхшилашга эришиш мумкин. Биз бу усулларни ўз тажрибамизда қўллаб қўтилган мақсад ва самарага эришяпмиз.

Tajriba

га олинган ҳолда, коллеж психологи, фан ўқитувчилари, ўқувчилари бўйича директор ўринбосари, коллеж ҳамшираси, ИИБ ходимларининг чиқиши тингланади, тадбир зерикарли, такрор гаплардан иборат бўлмайди. Ота-оналарнинг ушбу ўқувга қизиқишини ошириш, уларнинг давоматини яхшилаш учун ўқув шаклини

А.БОБОЕВ,
Вобкент маийш хизмат касб-хунар коллежи директорининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосари
А.КАРИМОВА,
она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

Саҳифани Ойбуви ОЧИЛОВА тайёрлади.

2016-yil 20-iyul, № 58 (8915)

Кўшимиз Навбахор опа яқинда намунавий лойиҳа асосида қурилган янги уйга кўчиб ўтди. Кўшичилик, йиғилишиб, уй кўрарга бордик. Хоналарни кўздан кечирар эканмиз, қалбимизни ҳавас эғаллади. Меҳмонхонадаги чинни идишлар териби қўйилган каттагина сервантнинг ранги ва материаллиги мос ҳолда ишланган бежирим хонтахта, кўрпаю кўрпачалар тартиб билан тахланган сандиқни қайси қўли гул хунарманд ясаган экан-а? Хоналар деворининг рангига мос эшик ва деразадаги элита пардалар эътиборимизни тортди. Болалар хонасидаги кароват бежирим, қулай, хорижникими ёки ўзимизники, билмадик.

— Ўргилай, кўшнижонлар, хуш келибсизлар, — дея бизга пeshвоз чиққан Навбахор опанинг эғнидаги либоси ҳам кўзимизга «чўғдек» ташланди.

Дарҳақиқат, ўзбек хунарманди усталари қўлидан чиқаётган мебеллар, бежирим либослар хорижники билан тенглашадиган даражада, десак ишонаверинг. Бозору дўконларни тўлдириб турган маҳаллий маҳсулотлар шундан далолат беради.

Темир қўтидан бежирим мебелга айлانган сандиқ

«Чорсу» бозорининг миллий хунармандчилик буюмлари сотиладиган растасини айланамиз. У ердаги ҳарир ёпинчилик, дид билан ишланган болалар беланчаги эътиборимизни тортди. Дарсон ичкарасида бундай маҳсулотлар сўроқ экан. Ие, нарироқда турли ўлчамдаги хонтахталар ҳам борга ўхшайди. Қўли гул уста-хунарманд Мирбаҳром Исаев харидорларни илиқ қарши олади. Ҳар ким ўз таъби, шарт-шароити ва чўнтагига қараб у билан савдолашади.

Ота касбини давом эттираётган уста даставвал оддий арра билан теша ёрдамда ёғоч, тунука ва михдан фойдаланиб, уй-рўзгор буюмлари ясаганини ҳикоя қилади. Уша пайтлари қўни-қўшни, нари борса маҳалла аҳли харидор бўлган уларнинг буюмларига. Кейинчилик келинлар сеп сандиғини ясаган Мирбаҳром ака бугун шогирди Бекзод билан ички бозор талаб ва эҳтиёжларига мос равишда ўз маҳсулотлари ассортиментини кенгайтирди.

— Устозим Абдуваҳоб устадан ўрганганларимни йиллар давомида такомиллаштириб бордик, — дея ҳикоя қилади «Хунарманд» уюшмаси аъзоси Мирбаҳром Исаев. — Авваллари оддий ёғочга бўялган тунукани мих билан қўшиб, ялтироқ сандиқ ясаган бўлсак, ҳозир Европа стандартига хос мебел, сандиқ ишлаб чиқараямиз. Хонадаги мебеллар рангига мос сандиқ, хонтахтага буюртма қабул қилаяймиз. Ўртдошларимиз диди анча юксалган. Кичкинтойлар учун бежирим кароват ва шафга эҳтиёж ортиб бораётти. Дўконимиздан харидор аримайди. Биз усталар илгари теша билан болғада ишлаган бўлсак, ҳозир электр токи билан ишлайдиган замонавий дастгоҳлар беминнат дастёри-мизга айланган.

Замонавий сандиқлар аввалги шаклдан нимаси билан устун? Илгари сандиқни очиб, ичидан бирор нарса олимоқчи бўлсак, бутун бошли тахмонни йикитишга тўғри келган. Олд тарафидан худди шафга ўхшаб

очиладиган сандиқ устига кўрпа йиғиш, ичига эса кийим-кечак қўйиш мумкин. Сандиқ нақши аввал қорозга чизиб олинади, сўнгра дастгоҳда ёғочга туширилади.

Уста билан хайрлашиб асносида дўппи кийган бир мўйсифид дўконга кириб, саломлашди:

— Ассалому алайкум, уста, ҳорманг энди!

— Келинг, келинг, хизмат?

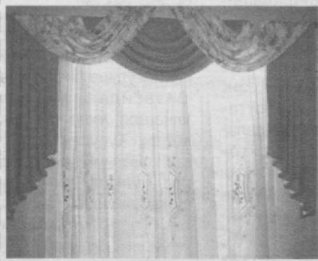
— Мени эсладингизми, ўтган йили неварамга кароват олиб кетганман. Кичкина ўғлим фарзандли бўлди, совға қилмоқчиман. Беланчакни теб-ра-

Хунари борнинг зарфи бор

тиш қулай экан. Шундан яна олиб кетмоқчиман, — дейди Наманганнинг Косонсой туманида яшовчи Абдусмад Исроилов. — Ёпинчиқ тикиб ўтирмайсиз, ёнида болангиз кийим-кечаги учун ғаладон. Ўзимизнинг усталар ясаган десам, кўшиларим ишонимсиз. Зора, бу гал олиб борсам, ишонишса...

Замонавий мебел билан жиҳозланган уйга яна нима кўрк беришини тасаввур қилиб кўринг-а. Ҳа, топдингиз, анча йиллардан бери нутқимизда ишлатилаётган элита парданинг минг хилини қўли гул чеварлар тикиб, уй бекаларига хурсандчилик бағишлайдилар. Қай бир хонадонга кирманг, ранги девор, мебелга композициялаштирилган чиройли эшик ва дераза пардаларини кўрасиз.

Хонадонга ярашган элита парда

Ўзбек уй курси, хона безашга тушади. Уни ўз таъбиға мослаб таъмирлайди ва жиҳозлайди. Қурилиш материаллари ўзимизники, мебел Ўзбекистонда ишлаб чиқарилган, чеварлар хизматинингизга тайёр. Тикувчилар элита услубидаги пардалар бизга четдан қанча тез кириб келган бўлса, шунчалик тез оммалашганини таъкидлашади. Икки, уч ва тўрт қават ҳарир, нафис матодан тикилаётган пардаларни кўрганда, беҳтиёр ҳавас ва ҳайрат билан боқмай иложингиз йўқ. Фотима Хусанова ўн йилдан буюн яқна тартибда ишлайдиган тadbirkor. Унинг тикув машинасида тикилган элита пардалар сонини ким билсин, қанчага етди экан? Шогирдлари Фотима опанинг ёнидан жилмайди. Унга бир мартаба парда тиктирган уй бекаси борки, иккинчи марта яна қидириб келади.

— Аввал уч-тўрт қаватли элита парда тиктирган кишилар энди жуда сипо кўринишдаги маҳсулотга буюртма беришарди, — дейди Фотима Хусанова. — Парда учун фасонни харидор танлайди ёки интернетдан ўзимиз танлаб кўрсатамиз. Устозим Гулбаҳор опа Ёдгоровадан парда тикишни ўрганган пайтларимни яхши эслайман. Ушанда битта пардани бир неча чевар анча кунда тикканмиз, сабаби, тикув машиналаримиз эски эди. Ҳозир тез, сифатли тикадиган «Yamata» русумидаги машинадан фойдаланаямиз. Пардалар дизайни, ранги, тикилиш услуби қанчалик мураккаб бўлмасин, биз учун бир неча соатлик иш. Парда тикишда хона катта-кичиклиги, девор ва мебеллар рангини инобатга оламиз. Бошқа ишга чалғимасам, икки кунда битта парда тикиб улгураман.

Элита услубидаги парда нима учун тўрт қават тикилади, дерсиз. Фотима Хусанова ҳар бир қаватнинг ўз «вазифаси» борлигини айтди. Биринчи қават қўйишдан ҳимоя воситаси ҳисоб-

ланиб, у пардани, хонани, гиламни офтоб нуридан асрайди. Оч ранг, асосан, оқ ва қаймоқранг танланади. Иккинчи қават эса тўл, тикувчилар тилида «гардинка» деб аталиб, парданинг асосини ташкил қилади. Унинг устидан тикилиб, икки томонга осилиб турувчи партер эса учинчи қават сифатида пардага кўрк бағишлайди. Ниҳоят, охириги қават барчаси учун умумий безак сифатида ўрнатилади. Қаранг-а, биз шунчаки кўз ташлайдиган элита пардасининг «яширин қирралари» қанча.

Уйимсан уй, мебел ва пардалари кўзини қувнатувчи хонадон бекаси ярашқили либос кийиб олса, нур устига нур. Ҳаммаси замонага мос, бири иккинчисини тўлдирди. Қўли гул тикувчилар, либос дизайнери ҳақида фикр юритиш мавриди келди.

Хорижникидан қолишмайдиган либослар

Тикув машиналари шовқини чевар қизларнинг қўвноқ кулгусига қоришиб кетган. «Фарҳод» бозори ёнида жойлашган тикув цехига кириб борганимизда, чевар Гулноза Мирзаева бир гуруҳ қизларга янги фасондаги аёллар кийимини учун қандай андоза олиш кераклигини тушунтираётган экан.

— Қизлар, бугун янги дизайндаги аёллар кийимини тикишга киришамиз. Ўтган йили ёзда урф бўлган фасонларни янгилашимиз керак. Қани, кимда қандай тақлиф бор?

Олти йилдан буюн ушбу тикув цехида ишлаб чиқарилаётган кийим-кечаклар Тошкент шаҳри бозорларини тўлдириб турибди. Пахтадан, замонавий дизайнда яратилган бу кийимлар

Istiqlol — imkoniyat

арзон, дидга мос ва ўзига хос фасон билан хотин-қизларимизга аъло кайфият бағишлаши табиий.

Тикувчилик цехида ҳеч ким мендан кетгунча, эгасига етгунча, қабилида ишламайди. Бичиш, тикиш, дазмол босиш, безак ўрнатиш учун кунт ва ҳафсала талаб қилинади. Замонавий русумдаги тикув машиналари, махсус дазмол, аверлок қиладиган ускуна тикувчилар қўлида беҳато ишлайди.

— Тикувчиликка қизиқиш онамдан ўтган, — дейди Гулноза опа. — Мато ва қайчи мен учун доимий иш қуроли бўлиб келаяпти. Фасон эса миямда «пишиб етилади». Илгари битта қўйлак тикиш учун камида икки-уч кун вақт кетар, бунинг устига қўл машинасида ишлаш бир дунё машаққат эди. Ип узилиб кетавериб, чок бир текис чиқмас, натижада буюртмачининг олдида хиюлатга қолардик. Ҳозир ҳар бир чокни тикиш учун алоҳида техника бор. Бир кунда бир эмас, ўн талаб кийим тикишга улгураямиз. Маҳсулотларимизни «Чилонзор» буюм бозорида кийим-кечак савдоси билан шуғулланадиган тadbirkorларга улгуриги нархда сотиб, катта даромад ортираямиз.

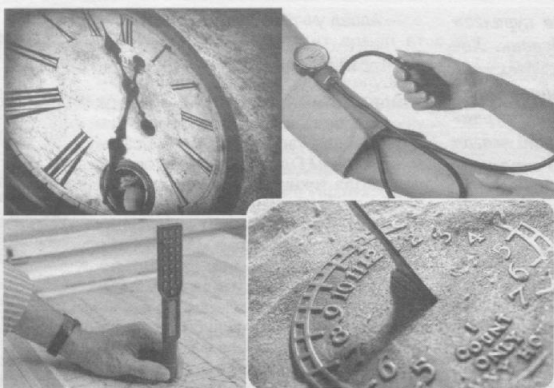
Штапел, чит, батис, адрас, атлас каби табиий матолар Гулноза опанинг цехида хотин-қизлар дидига мос кийим-кечакка айланмоқда. Замонавий дизайнда тикилган бу либосларнинг бозори чаққон. Бозорлардаги аксарият дўконларда Гулноза опанинг цехида тикилган либосларни кўрасиз. Қани, харидорлар фикри билан қизиқиб кўрайлик-чи, нима дейишаркан?

— Ушбу цехида ишлаб чиқарилаётган кийимни сотиб олганимизда тўғриси, иккиланган эдим. Икки йилдан бери ювиб-сиқиб кийсам ҳам янгидек турибди. Қўни-қўшиларим бу хорижники бўлса керак, деб сўрашади. Шунинг учун бу йил анжисидан сотиб олгани келдим, — дейди ўзини Ирода Иноятлова деб таништирган харидор.

Хунари орқасидан тилга тушиб, ички бозорда ўз ўрнини топган бундай тadbirkorлар юртимизда минглаб топилади. Улар ўз меҳнат фаолиятини амалда белгиланган тартиб-қоида асосида ташкил этиб, эл эҳтиёжларини қондириш, қолаверса, фаровон турмуш кечириш йўлида барча имкониятларини ишга соладилар. Бугун юртимизда тadbirkorларнинг мамлакатимизни ривожлантиришда ўз ўрни ва ҳиссаси бор. Эсингизда бўлса, бундан беш йил муқаддам Ўртбошимиз ташаббуси билан 2011 йил «Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorлик йили» деб эълон қилинган эди. Президентимизнинг 2011 йил 4 апрелда қабул қилинган «Тadbirkorлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тadbirkorлик тўғрисида»-ги фармонида улар учун белгиланган имтиёзлар кўрсатилган. Бу имкониятлардан фойдаланаётган кичик бизнес вақиллари ва хусусий тadbirkorларнинг мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришдаги улуғлиги салмоқли бўлмоқда. Хусусан, «янги бизнесни қўллаб-қувватлаш» мезони бўйича мамлакатимиз айлани пайтда жаноҳда 42-ўринни, тузилган шартнома-лар ижросини таъминлаш бўйича 32-ўринни, иқтисодий ночор корхоналарга нисбатан қўлланадиган банкроглик тизимининг самарадорлиги бўйича 75-ўринни эғаллаб турибди. «Кичик бизнес субъектларига кредит бериш» кўрсаткичи бўйича Ўзбекистон сўнгги уч йилда 154-ўриндан 42-ўринга кўтарилди ва ўтган йилнинг ўзида рейтингини 63 позицияга яхшилади.

Райхона ХУЖАЕВА,
«Ma'rifat» мухбири

Ҳаётимизнинг ҳар бир лаҳзаси ўлчовли. Ўтаётган вақт сарҳисоби, харид қилинаётган маҳсулот оғирлиги, борар манзилларимиз масофаси, уй ичи ёки ташқари ҳароратини билдириб турувчи кўрсаткичларсиз ҳаётимизни тасаввур қилолмаймиз. Гўёки буларсиз умр деган улкан тарози бузилади.

Бугун «яхшилаб ўйла», «ақлингни ишлат» каби маъноларни англатувчи «Етти ўлчаб, бир кес» нақли қадимда ўз маъносиди қўлланилган экан. Яъни, майдон юзасини аниқлаётган киши адашиб кетмаслик учун ҳисоблаш ишларини қайта-қайта ва турли усулларда бажариб кўрган. Махсус асбоб-ускуналар, ўлчаш воситаларининг ихтиро қилинмагани

ягона ўлчов бирликларини қабул қилиш масаласини ўртага ташлади. Шу сабаб 1840 йили Францияда ўлчов бирликлари системаси ишлаб чиқилди. Париж шаҳрида 1875 йил 20 май кuni ўтказилган конференцияда эса метрик тизим қабул қилинди ва бу ҳужжат Метрик конвенцияси номини олди. Метрик конвенцияси метрология бўйича илмий фа-

тизимлардан афзаллиги шундаки, у ҳамма соҳада ишлатилиши мумкин, бирликларни текшириш эса катта аниқликлар билан бажарилади. Шунингдек, ҳамма ҳосила бирликлар асосий ва қўшимча бирликлардан келиб чиқади. Энг асосийси, куч ва масса бир-биридан ажратилган.

Бугун «SI» тизимидан ташқари бирликлар ҳам истеъмол-

бунда 10^{-1}) каби олд қўшимчалар ҳам мавжуд.

Олд қўшимчаларнинг асл маъносини билиб олиш орқали ўлчов бирликларини ҳам ўрганиш осонлашади. Масалан, 1 килограмм 1000 грамм, 1 километр 1000 метр, 1 килодиан эса 1000 радианга тенг. Юқорида таъкидланганидек, «гекто» юз деган маънони билдиради. Узунликни ўлчашда кўп мурожаат қилинадиган сантиметр метрнинг юздан бир қисмига тўғри келиши ҳам юқоридаги олд қўшимчаларни ёдлаб олиш зарурлигини билдиради. Мазкур усулда катта-кичик узунлик ўлчовларини беҳато ифода-лаш мумкин.

Миллиметрнинг мингдан бир бўлаги ҳисобланган «микрон» фанда қўлланиладиган узунлик ўлчовининг энг кичиги эмас. Кичиклик жиҳатидан миллиметрнинг ўн миллиондан бир бўлаги бўлган «миллимикрон», ундан кейин миллиметрнинг ўн миллиондан бир бўлаги «ангстрем» туради.

Bilasizmi?

отлиқ йўлга чиққан ва тақа ярқасиз холга келгунича бўлган масофа узунлиги «бир от тақасига йўл босиш» каби ифодаланган.

Маълумки, қазиб олинган нефть ҳажмини ўлчашда «баррель»дан фойдаланилади. Чунки қадимда мазкур маҳсулот жуда кам миқдорда ишлаб чиқарилган. Шу сабаб уни етказиб беришда стандарт идиш ҳам эҳтиёж сезилмаган. Бироқ XIX асрнинг иккинчи ярмида нефть маҳсулотларига бўлган талабнинг ортishi билан маҳсулотни сақлаш ва етказиб беришда аниқ сизимга эга бўлган идишларни ишлаб чиқариш зарурати юзга келади. Бунда 1866 йили АКШнинг Пенсильвания штати хусусий нефть фирмалари эгалари «қора олтин»ни сотиш вақтида 42 галлонга бочкадан фойдаланишга келишган. Бочка эса инглиз тилида «barrel» деб аталган. Гарчи бугун нефть маҳсулотлари «баррел»ларда ташилмаса-да, ҳануз мазкур ўлчов бирлигидан нефть ҳажмини аниқлашда фойдаланилмоқда.

Ҳажм бирлиги сифатида тилга олинмаган «литр» сўзи шиша ишлаб чиқарувчи француз Клод Эмил Жон Бяттист Литр исмидан олинган. Чунки у градусларга бўлинган шиша идишнинг яратилишига сабабчи бўлган. Клод Литр швед астрономи Андреас Цельсий билан танишган, иккови суюқликнинг ҳажмини ўлчаш мақсадида стандарт бирлик сифатида симобдан фойдаланади. Мазкур таклиф Клод Литр ва фотидан кейин қўллан-қувватланган бўлса-да, ягона ўлчов бирлиги сифатида сув олинди. Бугун 1 литр 1 килограмм тоза сувнинг энг зич ҳолатдаги ва нормал атмосфера босимидаги ҳажмига тенг деб белгиланган. Шунингдек, литр билан дециметрнинг миқдорий кўрсаткичи тенг эмас. Яъни, иккинсининг катталиги бир-бирига жуда яқин, аммо улар айнан баравар эмас. Чунки замонавий ўлчовлар асосида муновилаштирилган литр куб дециметрдан эмас, балки килограммдан олинган. Бу ҳажм эса куб дециметрдан 27 m^3 каттароқлиги сабаб литр ва дециметр ўзаро нотенгдир.

Халқаро ўлчов бирликларининг миқдор кўрсаткичига мазкур тартибда аниқлик киритиш савдо-сотик, илм-фан, тиббиёт, кишлққ ҳўжалиги, ва ҳатто, сиёсатнинг ривожланишига ўз хиссасини қўшди. Чунки нотенглик тамойиллар асосида иқтисодий ислохотлар амалга оширилмайди, ҳисоблаш жараёнида юзга келган иккилик янги ихтироларга тўсиқ бўлиши мумкин, ўз мамлакатининг ташқи сиёсатини тараққий эттириш истагида бўлган давлат эса муносиб ҳамкор топиб, адолатли тарзда муносабатларни ўрнатади. Демак, ўлчов бирликларининг номи ва миқдорий кўрсаткичини бирдек истеъмолга киритиш ҳам вақтнинг беҳуда сарф бўлиши, ҳам ҳисоблаш ишларидаги чалкашликлар, ҳам дўстона алоқаларга путур етишининг олдини олади.

Ҳамида УСМОНОВА
тайёрлади.

Ўлчанган ўлчов бирликлари

сабаб жараён жуда кўп вақт ва иш кучи талаб этган. Бугунги замонавий қўрилмалар пайдо бўлган даврда етти марта ўлчашга ҳожат йўқ.

Алгебра фани асосчиси деярта олинган мутафаккир бобомиз Мухаммад ал-Хоразмий асарларида келтирилганидек, инсонлар ер ўлчаш, ариқ ўтказиш ва ҳисоблашларга доир ишларда узунлик, кенглик, баландлик, чуқурлик, юза, ҳажм ўлчовларини жуда жўн усулларда белгиланган. Бунда кишининг тана аъзолари, хусусан, бўйи, оёғи, қўлидан дастлабки ўлчов воситалари сифатида фойдаланилган. Шу туфайли халқларда ибтидоий ўлчов бирликларини ифодаловчи сўзлар деярли ўхшаш бўлган. Форс тилида 5 сони «панжа» сўзи билан алоқадорлиги, баъзи туркий тилларда мавжуд бўлган «қари» сўзининг «тирсак» маъносини англатиши ҳам беҳиз эмас. Инглизларда ҳам узунлик ўлчов бирлиги ҳисобланган «ярд» деганда кўрол Генрих I бурнидан қўлини чўзганда ўрта бармоғи учигага бўлган масофа тушунилган.

Шарқ мамлакатларида узунлик ўлчов бирлиги сифатида ишлатилган «зиро», форсийзабонларда «газ», туркийларда эса «қарич» деб аталган ўлчов бирликларининг миқдор кўрсаткичи эса бир хил бўлмаган. Хусусан, Эронда 1 зиро 1 газ, Туркияда эса 54—65 см.га тенг. Ўша даврда миқдорий хилма-хиллик қўллаб чалкашлик ва қийинчиликларни келтириб чиқарган. Яъни, бир мамлакатдан иккинчи мамлакатга бориб, у ерда савдо қилиш борасида муаммолар юзга келар, савдогарлар ўз пулида арзон бўлган маҳсулотни харид қилмас ва аксинча қиммат бўлганини сув текинга пулмас эди.

Физик катталикларнинг бирликлар тизими бир неча тараққиёт босқичидан ўтган, XVIII асрда яшаган Лаплас, Лагранж, Монж каби француз олимлари халқаро майдонда

олият кўрсатувчи биринчи халқаро келишув ҳисобланади. Мазкур битим орқали метрология хизматлари жорий этиш ва ягона ўлчов тизимини мувофиқлаштиришга эришилди. Бунда «метрология», яъни ўлчашлар, уларнинг бирлигини таъминлаш усуллари ва воситалари ҳамда керакли аниқликка эришиш йўллари ҳақидаги фан ҳам ривожланиб борди.

Яратилган қулайликларга қарамай, бугунгача ўзининг қадимдан истеъмолда бўлган ўлчов бирликларидан фойдаланиб келаётган давлатлар ҳам мавжуд. Хусусан, Англия ва АКШда ҳамон «дюйм», «фут», «ярд» каби ўлчов бирликлари ишлатилмоқда.

Халқаро бирликлар тизими

Ўлчов ва тарозилар бўйича Парижда ўтказилган XI Бош конвенцияда 1960 йили қабул қилинган халқаро бирликлар тизими (SI) еттига асосий бирлик, иккита қўшимча бирлик ва ҳосилавий бирликлардан иборат. Асосий бирликлар сифатида узунлигини ўлчаш учун «метр» (юнонча «metreo» — «ўлчайман»), массанинг оғирлигини аниқлашда «килограмм» (юнонча «chilo» — «минг», латинча «gramma» сўзи эса «жуда кичик»), вақт бирлиги сифатида «секунд» (латинча «secunda» — «иккинчи»), термодинамик ҳарорат бирлиги учун «кельвин» (инглиз физиги лорд Кельвин Уильям шарафига), ток кучини аниқлашда «ампер» (электродинамика асосчиларидан бири француз олими Андре Мари Ампер шарафига), ёруғлиқ кучи учун «кандела» (латинча «candela» — «шам»), модда миқдорини аниқлашда эса «моль» қабул қилинган. Қўшимча бирликлар таркиби-га эса яси бир бурчак бирлиги бўлган «радиан», фазовий бурчак бирлиги сифатида тан олинган «стерадиан» киради.

Мазкур тизимнинг бошқа

да мавжуд. Хусусан, масса бирлиги «тонна», ясси бурчак бирлиги «градус», ҳажм бирлиги «литр», вақт бирлиги «минут», махсус соҳаларда, хусусан, кишлққ ҳўжалигида майдонни ўлчаш учун «гектар», оптик куч бирлиги «диоптрия»дан фойдаланилади. Шунингдек, «SI» тизими билан биргаликда қимматбаҳо тошлар учун масса бирлиги сифатида «карат», кемалар қатновида узунлик бирлиги сифатида «миль», нефть ҳажмини ўлчашда «баррель»ни ишлатиш мумкин.

«Иокто»дан «иотта»гача

Ўлчов бирликлари номига фақат битта олд қўшимча қўйиш мумкин. Бунда «микромикрофарад» эмас, балки «пикомикрофарад» каби қўллаш лозим. Бунда олд қўшимчаларнинг қандай маънони ифодалашига аҳамият берилди. Хусусан, грамм ва радиан кабиларнинг энг кам миқдори — 10^{-24} ни ифодалаш учун «иокто», энг кўпи — 10^{-24} учун эса «иотта» олд қўшимчаларидан фойдаланилади. «Иотта» ва «иокто» сўзлари латинча «octo», яъни саккиз сўзидан келиб чиққан бўлиб, бирида 10^{23} , иккинчисида 10^{24} бўлади.

Мазкур ораликда «зетта» (юнон. етти дегани, бунда 10^{21}), «зепто» (лот. етти, бунда 10^{22}), «экса» (юнон. олти, бунда 10^{23}), «атто» (норв. ўн саккиз, бунда 10^{18}), «пета» (юнон. беш, бунда 10^{15}), «фемто» (норв. ўн беш, бунда 10^{15}), «тера» (бунда 10^{12}), «пико» (испан. кичик сон, бунда 10^{-12}), «гига» (юнон. катта, бунда 10^9), «нано» (юнон. митти, бунда 10^{-9}), «мега» (юнон. буюк, бунда 10^6), «микро» (юнон. кичик, бунда 10^{-6}), «кило» (юнон. минг, бунда 10^3), «милли» (лот. минг, бунда 10^{-3}), «гекто» (юнон. юз, бунда 10^2), «сантими» (лот. юз, бунда 10^{-2}), «дека» (юнон. ўн, бунда 10^1), «деци» (лот. ўн,

Бугун энг кичик узунлик бирлиги сифатида «икс» эътироф этилмоқда. У $0,000000001$ мм бўлиб, бу бирлик нури энергиянинг тўлқин узунликлари ўлчашда қўлланилади. Лекин табиатда шундай жисملар борки, улар «икс» билан ўлчанганда ҳам хатолик келиб чиқиши мумкин. Диаметри икснинг юздан бир бўлаги билан ўлчанадиган ва диаметри иксдан тахминан 2000 марта кичик бўлган протон ана шундай кичкина жисмлар сирасига киради.

Яқин йилларга фанда фойдаланиб келинган узунлик ўлчовининг энг каттаси сифатида 9,5 миллион километрга тенг бўлган «ёруғлик йили»дан фойдаланилган. У ёруғлик нурининг бўшлиқда бир йил мобайнида ўтган давридир. Бугун эса бу ўлчовнинг ўрнини, унга қараганда уч марта катта бўлган «парсек» эгалламоқда. У 31 миллиард километр, яъни $31 \cdot 10^{12}$ км.га тенг. Бироқ ҳаддан ташқари катта бўлган бу физик ўлчов бирлиги ҳам олам фазасидаги масофаларни ўлчашда жуда кичкина бўлиб қолди. Хусусан, астрономлар дастлаб минг парсекдан иборат бўлган «килопарсек»ни, сўнгра миллион парсекдан иборат бўлган «мегапарсек»ни истеъмолга киритди.

Бирликлар ҳақида «кўплик»лар

Заргарлик соҳасида қимматбаҳо тошлар қиймати тахминан 0,2 граммга тенг бўлган «қирот» билан боҳоланади. У арабча сўз бўлиб, «мева пўстлоғи», айрим манбаларда эса «нўхатча» маъносини берган. Сабаби шунки, қадимда инсон тана аъзоси билан ўлчаб бўлмайдиган маҳсулотларнинг оғирлиги турли медалар, ўсимликлар уруғи ва дони билан аниқланган. Илгари масофани ўлчаш усуллари ҳам соддароқ эди. Хусусан, Японияда отларнинг туё-сига похол тақа қоқилиб,

2016-yil 20-iyul, № 58 (8915)

Катъиятли рахбар қандай бўлиши керак?

Лейден университети олимлари бир неча йил давомида мазкур саволга жавоб топиш учун ўтказган илмий изланишлари натижасини "The Hindustan Times" нашрида эълон қилди.

Мураккаб вазиятларни бошқара олмаслик, етакчиликни қўлга ололмаслик, катта ёшли инсонларга иш жараёнида овозини баландлатиб гапириш, доимий буйруқбозлик рахбарнинг ижобий мавқеига путур етказди. Ишчи-ходимларнинг унга бўлган ишончи сусайиши ёки йўқолишига олиб келади. Шунингдек, керакли пайтда ўзини қўлга ололмаслик ва арзимаган ҳолатлардан ваҳимага тушавериш ҳам рахбарнинг фаолиятига соя солади.

Тадқиқотчилар махсус тадқиқот ўтказиб, маълум муддатга талабаларни рахбарлик лавозимларига тайинлади. Уларга плагиатлик учун жазо чораларини ишлаб чиқиш топширилди. Кузатувлар натижасида ўз лавозимини йўқотиб қўйишдан қўрққан ёш рахбарлар гўёки «имкониятдан фойдаланиб» қўл остидаги ходимларига жуда кескин тадбирлар қўллашга мойил экани аниқланди. Аксарият талабалар эса ходимларига худди жиноятчига қарагандек муносабат билдириб, ҳукм чиқарган.

Олимлар тадқиқотлар натижасини умумлаштирarkan, рахбарлик лавозими характер ва ҳаётий-касбий тажрибага бог'лиқ, деган якуний хулосага келди.

Барча касалликларга қарши вакцина

Массачусетс технология институти муҳандислари бир ҳафта ичида исталган турдаги эпидемияга қарши курашувчи вакцинани ихтиро қилди, деб ёздаи "Proceedings of the National Academy of Sciences" журнали.

Тадқиқотчилар Эбола, "Чўчка гриппи" ва токсоплазмоз учун антигенларни ажратиб олишга муваффақ бўлди. Вакцина "ахборотлашган РНК" деб аталувчи молекуляр толали генетик материалдан иборат. Унда исталган турдаги вируслар, бактериялар ва бошқа оқсиллар ҳақидаги маълумотлар сақланиши мумкин.

Олимлар мазкур усул орқали нафақат юқумли касалликларни,

балки организмдаги саратон шишларини аниқлаш ва даволаш мумкинлигини таъкидламоқда. Аънавий вакциналар вируслар ва бошқа касаллик қўзғатувчиларнинг нофаол шаклини ўз ичига олади. Бундай воситалар узоқ вақт тайёрланиши боис қутилган натижани бермаёпти ёки айримлари саломатлик учун хавф туғдиради. Шунингдек, уларнинг аксарияти оқсиллардан ташкил топгани сабабли кучли ва мустаҳкам иммунитет реакцияларини юзага келтирмайди.

Олимлар мазкур муаммони ҳал этиш мақсадида адъювантлар, яъни организмнинг ҳимоя тизимидан қайтувчи жавоб "реакция"ни кучайтирувчи моддалардан фойдаланди. Вакциналарни мушаклар ичига юбориш ҳам мумкин. Нанозаррачалар организмга тушгач, антигисмлар, Т-хужайралар ишлаб чиқариш жалалашади. РНК вакциналар ДНК вакциналардан кўра хавфсизроқ бўлиб, улардан фойдаланилганда мутация ҳодисаси юзага келмайди.

Махфуза РЎЗИЕВА ва
Мадина АЛЛАЕРОВА тайёрлади.

Бехавотир яшашга не етсин?!

Инсонлар мол-мулкига ва ҳаётига жиддий хавф соладиган ёнгинлар келиб чиқишининг олдини олишда ёнгинни келтириб чиқарувчи уй-рўзгор буюмлари, тез ёнувчи материалларнинг сақланиши тартиб-қоидаларига амал қилиш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Айрим хонадонларда ана шундай тез ёнувчи буюмларни газ ва электр жиҳозлари яқинига қўйиш, ҳовли жойларда эса тандирхона ва ошхоналарнинг бетартиблиги каби ҳолатларга гувоҳ бўламиз. Бу каби лоқайдликлар кўпинча фалокатларга сабаб бўлиши мумкин. Айниқса, болалар бор хонадонларда бундай назоратсизликка йўл қўйиб бўлмайди.

Шунингдек, хонадонларда электр тармоғига бир вақтнинг ўзида бир нечта электр асбобини улаш хавфли, дазмол ва иситиш мосламаларини токка қўшилган ҳолда қаровсиз қолдириш ярамалди. Уларни ишлатаётганда махсус тагликлардан фойдаланиш лозим.

Барчамиз ёнгин хавфсизлигининг оддий қонуни-қоидаларига риоя қилсак, ўз вақтида «тилсиз ёвнинг» келиб чиқишини бартараф этиш чораларини кўрсак молимиз-ни ва жонимизни хавф-хатардан асраймиз, ўзимиз ҳам бехавотир яшаймиз.

Комилжон АЗИМОВ,
12-ХЕО 1-алоҳида пости
инспектори, сержант

• реклама • эълон • реклама • эълон • реклама •

ДИҚҚАТ, ТАНЛОВ!

«ЙИЛНИНГ ЭНГ ФАОЛ АХБОРОТ ХИЗМАТИ»

Ўзбекистон мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фонди давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, йирик ҳўжалик субъектлари, шунингдек, жамоат ташкилотларининг ахборот хизматлари ўртасида «Йилнинг энг фаол ахборот хизмати» ижодий танловини эълон қилади.

Танлов Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фондининг молиявий кўмағида ўтказилади.

Танлов шартлари:

Танловда иштирок этиш учун ахборот хизмати ёки матбуот марказининг жорий йилдаги фаолияти ва эришган ютуқлари ҳақида маълумот – 2016 йилнинг 1 январидан 10 ноябригача давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, ҳўжалик субъектлари, жамоат ташкилотларининг расмий ахборот сайтларида, шунингдек, мамлакатнинг босма ва интернет нашрларида чоп этилган, таърифланган фаолиятни тасдиқлайдиган манбаларга барча ҳаволаларни тақдим этган ҳолда, вазирликлар, идоралар ёки жамоат ташкилотлари, ахборот хизмати ходимининг фамилияси, исми, отасининг исми, ОАВда тадбирлар қайд этилган мақолаларнинг асл нусхаси тақдим этилиши керак.

Танлов олтита номинация бўйича ўтказилади:

- йилнинг энг фаол ахборот хизмати;
- йилнинг энг фаол ахборот хизмати рахбари ёки ходими;
- энг яхши давлат ҳокимияти ва бошқаруви органи расмий сайти;
- йил кашфиёти;
- маълумотларни ижтимоий тармоқларда энг яхши тақдим этганлиги учун;

— журналист наздидаги энг фаол ахборот хизмати.

Номинациялар бўйича танлов ҳужжатлари рўйхати:

Йилнинг энг яхши ахборот хизмати – жорий йилда ахборот хизмати ёки ахборот хизматининг фаолияти ва ютуқларини эркин шаклда таърифлаш (булар ташаббус кўрсатилган мақолалар сони, ахборот хизмати ходимларининг исми ОАВда қайд этилиши, ташкилот нуфузини бошқариш, имижини ўзгартириш бўйича ҳаракатлари бўлиши мумкин, таърифланган фаолият ва мақолаларнинг намуналарини тасдиқлайдиган барча манбаларга ҳаволалар тақдим этилиши керак).

Йилнинг энг яхши ахборот хизмати рахбари – жорий йилда ахборот хизмати ёки ахборот хизматининг фаолияти ва ютуқларини эркин шаклда таърифлаш (булар ташаббус кўрсатилган мақолалар сони, ахборот хизмати рахбарининг фамилияси, исмининг ОАВда қайд этилиши, ташкилот нуфузини бошқариш, имижини ўзгартириш бўйича ҳаракатлар бўлиши мумкин, таърифланган фаолият ва мақолаларнинг намуналарини тасдиқлайдиган барча манбаларга ҳаволалар тақдим этилиши керак).

Энг яхши расмий сайт – давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари расмий сайтининг фаолиятини, расмий веб-сайт ва бошқа ОАВда, жумладан, электрон нашрларда чоп этилган ахборотга ҳаволалар сони, веб-сайтга кундалик ташриф буюрувчилар сони, чоп этилаётган ахборотнинг гоёвий-бадий даражаси ва контент сифати, шунингдек, расмий веб-сайтта тил версияларининг ишлашини эркин усулда таърифлаш.

Йил кашфиёти – жорий йилда йирик жамоат ташкилотлари, ННТ ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари ахборот хизмати ходимлари ёки ахборот хизматининг фаолияти ва ютуқларини эркин шаклда таърифлаш (булар ташаббус кўрсатилган мақолалар сони, ахборот хизмати ходимлари фамилияси, исми матбуотда қайд этилиши, ташкилот нуфузини бошқариш, имижини ўзгартириш бўйича ҳаракатлар бўлиши мумкин, таърифланган фаолият ва мақолаларнинг намуналарини тасдиқлайдиган барча манбаларга ҳаволалар тақдим этилиши керак).

Маълумотларни ижтимоий тармоқларда энг яхши тақдим этиш – давлат ҳокимияти ва бошқаруви органи расмий саҳифасининг ижтимоий тармоқлардаги фаолияти, рўйхатдан ўтганларнинг сони, фойдаланувчиларнинг умумий камрови, расмий саҳифа ва интернет-ОАВда чоп этилган ахборотга ҳаволалар сони, расмий саҳифада тақдим этилган материалларга репостлар сони, ахборотни ижтимоий тармоқларда жойлаштириш тезлиги, ижтимоий тармоқларда фойдаланувчилар билан мулоқот самарадорлигини эркин шаклда таърифлаш.

Журналист наздидаги энг фаол ахборот хизмати – давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ахборот хизматининг оммавий ахборот воситалари вакиллари билан ўзаро ҳамкорлиги механизмлари, масс-медиа вакиллари учун ўтказиладиган тадбирлар сони ва уларнинг иштирок этиш даражаси, шаклланган журналистлар пулининг мавжудлиги, журналистлар учун махсус мавзуга доир танловларнинг ўтказилиши, тадбирлар доирасида тақдим этиладиган тарқатма материалнинг сифати, онлайн режимида ташкилот фаолияти ҳақидаги даїжестларнинг доимий равишда ижтимоий тармоқларида шаклда таърифлаш.

Танловда иштирок этиш учун ариза юридик шахс рахбари – танлов иштирокчиси томонидан имзоланган ва муҳр босилган, иш жойи, касбий фаолияти ҳақида қисқача маълумот, телефон рақами, манзили ва муаллиф паспортининг нусхаси илова қилинган ҳолда тўлдирилган бланкини ташкил этади.

Танловга топширилган материаллар ўзбек, рус ёки қорақалпоқ тилида тайёрланган бўлиши ва босма, интернет нашр ёки веб-сайт кўрсатилган ҳолда босма ҳамда электрон шаклда тақдим этилиши керак.

Фоторепортажлар асл нусха ҳолатида тақдим этилади.

Танлов ғолибларига совринлар:

Ғолиблар ҳар бир номинация бўйича махсус диплом ва қимматбаҳо сов-

ға билан тақдирланади.

Материаллар 2016 йилнинг 10 ноябригача «Йилнинг энг фаол ахборот хизмати» танловига қайди билан 100129, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй, 2-қavat, 45-хона манзили бўйича Ўзбекистон мустақил босма оммавий ахборот воситалари ва ахборот агентликларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш жамоат фондида юборилиши керак.

Батафсил маълумотни 244-12-51, 244-14-28 телефонлари орқали олиш мумкин.

(Давоми. Боши ўтган сонда.)

Бу нарафшон мунаввар лаҳзаларни худди шундайлигича шу ерда қолдираман-да, қишлоғимиз этагидаги гишттепа қабристони атрофидаги ям-яшил пахтазор далага, жилдир-жилдир сув оқаётган эгатлару серобликдан барра ўтлар, ажриқлару шўралар яшнаб ўсиб ётган ўқариқ бошида пайдо бўламиз. Шеригим амакимнинг ўғли Хикматулла, унинг отаси Сайид-аҳмад амаки биргад, менинг отам ҳисобчи — бу пахтазор пайкалга оталаримизнинг изидан уларни кўрамиз деб келганмиз. Хикматулланинг ака-

гунча ҳеч ким бу ерга чиқмайдиям, бирор хасга тегинмайдиям" дея ҳаммамизни, аслида эса алоҳида мени назарда тутиб оғохлантириб қўярди.

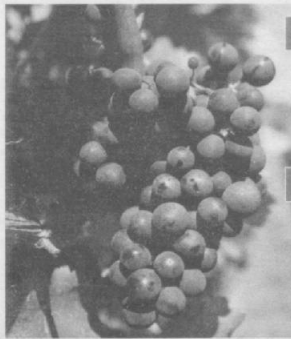
Ҳаммамиз ўтирадиган, ётиб турадиган ўрта уйимизнинг шифтида ҳам узунасига худди шундай ҳодадор қоқилиб ҳозирлаб қўйилган, узумларнинг ортиб қолган қисми қаторасига шу ердан жой оларди. Отамнинг гапи ҳаммамиз учун қонун эди ва бу узумлар анча пайтгача, зимистон қиш кечалари келгунга қадар бизнинг ёдимиздан ҳам чиқиб кетарди. Қишнинг узун, боёхир тунларида, отам, онам, Исмолиддин тоғам иштирокидаги ма-

ҳар бир неъматининг ҳам қадрига етишга, нонқўрлик, ношуқурлик қилмасдан яшашга ўргатиб, тириклик ва одамийлик илмидан сабоқ бериб, боқиб-тарбиялаган экан.

Ҳар гал шулар ҳақида ўйлаганимда онам ҳаммаша бизга гапириб берадиган, оғир уруш йилларида укаси Исмолиддин тоғамнинг болалик чоғи рўй берган дардди-аламли бир воқеа ҳаёлимда чарх ураверади. Не ажабики, бу эзгин, изтиробли манзара ҳам бир бош узум билан боғлиқ.

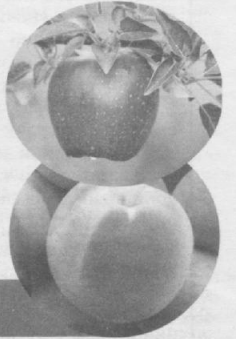
Етти-саккиз ёшида Бекмурод жўраси билан Кундажувоздаги Боғи Ато деган жойдан бир бош узум узиб,

Баъзан кечалари уйкум қочиб уйғониб кетаман. Дунёю тириклик тун оғушида туш ва ҳаёлдай бўлиб туюлади. Ер билан осмон ўртасида вазисиз ва муаллақ қолган ҳаёлий одамдай нима қиларим, қайга бораримми билмай гоҳ ҳавода зизиб юргандай, гоҳ ўй суриб ётган паллада уйнинг зим-зиё шифти ногаҳон ярқираб кетгандай туюлади. Шунда қаторасига, аввалига бир бош қора ҳусайни узум, ундан сўнг бир текисда осилган тойифи узумлар пайдо бўлади. Уларнинг ортидан чараклаб-порлаб бир олма, унинг изидан катталиги олмача келадиган қип-қизил шафтоли на-

Бир бош узум, олма, шафтоли

(Болалик эсдаликларидан)

си Ғайбулла билан менинг Шарофиддин акам жўра, бироқ улар бизни ўзига яқинлаштирмайди, шунинг учун алоҳида ўзимиз жўрачилик қилиб юрамиз. Ўқариқ бошида баррақулук, семизўт дейдиганимиз алафлардан қўй-эчкиларимизга олиб борамиз деб завқ билан юлаётган пайти қутилмаганда "Икковинг бу ерда нима қилясан?" дея олдинча-кетин аввал менинг отам, кейин Хикматулланинг отаси пайдо бўлади. Улар бир хил қора чопонда, беллари яшил шойи белбоғ билан бойланган, бошларида ранги униққан бир хил дўппи, ҳатто мўйловлари ҳам бир-бирига ўхшаб кетади, отам бизни жеркигандай бўларкан, унинг ёнида Сайидаҳмад амак индамай жилмайибгина бизга қараб турибди. "Тўғри уйга кетинглар" дея отам кейин қўйиндан олмадан ҳам каттароқ пишиб-етилган қип-қизил лунчақ шафтолини қўлимга тутқади. Худди шундай шафтоли Хикматуллага ҳам насиб этганида кўзларимиз чарақлаб кетади. Хўрсандлигимиздан дингалак отиб жўнаганимиз чоғи ҳовлиқиб тишлаганимиз заҳоти лаб-лунжларимиздан шафтолининг бол-шираси оқиб тушганию, бу маза билан лаззатнинг сехру қувончидан уйга қандай етиб келганимизни ҳам сезмай қолганмиз.

Ҳамма мева-чевавал тургай бошлаганида, қузнинг илак, тансиқ ва мулоийм кунлари охирлаб қолган паллалар ҳовлимизни узунасига қоплаган войиш-ишқомлардаги тойифи узумимиз пишар, шунинг баробарида отам ҳам тадорик-ҳаракатга тушиб қолар эди. Бизни ҳам ҳашарга чорлаб, аввалига катта-катта бошли пишиб-етилган узумларни танлаб-белгилаб чиқар, сўнгга тоққайчи билан бир-бир кесиб-узиб бизга узатар, биз бўлсак сават, қарсонларга жойлаб турардик. Бу узумлар аввал ошхонамизнинг томи устига, ундан уйимизнинг узун болохонасига олиб чиқилар, сўнгга отам ўзи ҳам чиқиб, болохонанинг синчларига аввалдан бойлаб-мустаҳкамлаб қўйгани узун ҳодаларга бир бошдан бизнинг кўмагимизда узумларни бир-бир боғлаб осиб чиқар эди. Узум осиб жараёни жуда ҳам қизик ва завқли кечарди. Биз узатган ҳар бош узумни олиб, ип билан маҳкам боғлаш асносида отам "Ана, болаларим, ҳали қиш келганда иссиқ уйиғида ўларнинг маза қилиб ейилар" дея бизнинг ичимизни ҳам, иштаҳамизни ҳам қизитиб борар, узумларни бўзлатга, газитқоғоз билан авайлаб, эҳтиёткорлик билан ўраб-бойлаб қўяркан, "Энди қиш кел-

талгўйлик, дostonхонлик кечаларида онам болиш-кўрпага деб куз пайтиданок омборхонамизга этак, қопларга жойлаб, тахлаб-ашириб қўйган пахталарни олиб чиқар, "Ана энди ҳамма ҳашарга, ким энг кўп пахта тозаласа, шунга энг катта бош узум" дея ҳаммамизни қизиктириб қўяр, шу баҳонада ғамлаб қўйган пахталарини чигитдан ажратиб-тозалатиб олар эди. Бу юмшоқ, момиқ пахталар кейин баҳор-ёзнинг иссиқ қўшли кунларига, ундан ўтиб бутун ёз давомида онам, Ойибби момолар томонидан хипчин-савағичлар билан азонча саваланиб чиқилар, биз мактабдан қайтганда ёғоч сўримизда бир жойга уюлиб, кўта қилиб қўйилган момиқ уюми худди биз қўй, пода боқиб юрадиган санглоқ осмонидан сўримизга келиб қўнган катта оқ булутга ўхшаб қўринарди.

"Болалик" деб аталмиш ярим ҳужжатли, ярим бадийий, бир қисми қийчув овозлар, сойлар-жилғаларнинг шовуллаб, шарқираб жилдиратиш, қушлар нағмаси билан тўлуғ, бир қисми эса сўзсиз ҳаракатлару имо-ишоралар, сассиз-содасиз юз-кўзлар хайратию азиз-қадрдон қиёфалар билан таниш-нотаниш сиймоларнинг товушсиз шаклу шамойилларидан иборат, мен учун ниҳоятда азиз ва суюмли дашту далалардан тортиб ўрқачлаб кетган ям-яшил қир-адирларга-ча, бир томони узаниб, ястаниб ётган зангор ўфқлардан бошлаб кўм-кўк, мовий осмонларга қадар кечисиз мунг ва соқов гўзалликдан иборат бу фильмининг орзиктиргувчи бетакрор лавҳаларини шу ерда тўхтатамиз-да, қирқ-эллик йиллар чамаси олдинга юрамиз.

Хаёт одамзодни ҳар доим ҳам ширин-шакар неъматлари билан сийламас экан.

Отам хас-тупроққа қоришиб ётган ердаги бугдой бошоғи борми, бир ушққ нонми, бир мева ёки бир дона узумини нима сабабдан бунчалар кўзларига суртиб, авайлаб-эъозлаганию тириклик неъматлари, ошу нон, ризку насиба қўйида чеккан умрлик ўй-изтиробларни ақлимиз кидриб улғайганимиз сайин, ҳаёт ва тақдир, айрилиқ ва хижроннинг аччиқ ва тахир меваларини обдон тода бошлаганимиздан сўнг англаб етганмиз. Уруш кўрган одам, бир неча ўлимлардан қолиб, очлик-хорлик нималигини ўз бошидан кечирган, нон топиш, рўзгор боқилишнинг заҳмату машаққатларини жон-жонию, суяк-суягидан ўтқарган дарддаш, жафокаш инсон ҳаммамизни ҳаётнинг ҳам, унинг

сўқмоқ бўйлаб қишлоққа қараб чапиллатиб еб келаётган икки чувринди боланинг рўпарасидан ноҳос от минган Шарипов шўро, ўша пайтдаги шўро раиси, баджаҳл, бадқовок киши Абдукарим амак чиқиб қолади. Икки оч-наҳор бола, икки сағира ошна — бировининг қўлида бир бош чала ейилган узум, икки лунжларида чала чайналган узум доналари — худди кечирилмас бир айб иш қилгандай таққа тўхтаб тахтадай қотиб қолади. Шўро амак ҳам худди шуни кутгандайин, "Нега узумни уздинг?!" дея Бекмуродга ўдағайлаб дўк қилади. Кўркувдан дағ-дағ қалтираётган ошнасининг ёнини олгандай бўлиб, Исом тоға "Э амак, бола кўрқиб-пўрқиб қолади демайизсам-е, узса узибди-да шу зорманда узумни" дея маҳмадоналик қилгани замон бели оёқлари аралаш қамчи тушади. Зарбнинг, кўркувнинг зўридан ранги бўздай оқариб титраётган қир-чир боланинг бўз чалвори почаларидан шу заҳоти сўқмоқ узра қайноқ сув оқиб таралаётганини кўрган шўро амакининг ҳам бирдан ранги ўчиб, мазаси қочади-да, "Бошқа бундай қилмагин!" дейдию отига қамчи босганча тезда жўнаб қолади.

"Э-эй, балам-ей, қабоҳат замоналар эди-ей, у замоналарни уйи қуйсин-ей! Худо у кунларни юзини тескари қилсин-ей!.." дея онам бу гуруннга ҳал гал шундай якун ясардилар.

Устозимиз "Мактаб бордик, оғир бўлиб қолдик дафъатан" деганидек, мактаб бориб, аста улғайганимиз сайин кундалик ҳаётимиз ҳам ўзгача мазмун ва маъно касб эта борди. Менинг бир умр ёдимда сақланиб қоладиган, мактаб деворида катта-катта ҳарфлар билан ёзиб осиб қўйилган қай бир донишманд шоирнинг "Ҳар қимки ҳаётдан олмаса таълим, Унга ўргатоилмас ҳеч бир муаллим" деган сўзларининг мазмун-моҳиятини ўша ўқувчилик чоғларим унча илғамаган бўлсам-да, кейинчалик умру ҳаётим давомида бу ҳикмат бот-бот эсимга тушганида, негадир кўз олдимда фақат отамнинг ўйчан-эзилган қиёфаси пайдо бўлар, ва мен ҳаётимдаги энг донишманд ва беназир муаллимим отам эканини, синовлару хатоларга тўлуғ чалқаш дунёда ўз йўлини топиб, одам бўлиб кетишимда хоксор ва камтарин бўл улуғ зотининг ҳаёт йўлию таълим-тарбияси нечоғлик катта ибрат мактаби бўлганини юрак-юрдан ҳис қила бошлайман.

Бир бош узум. Бир олма. Бир шафтоли.

моён бўлади. Бирдан ҳаловатим йўқолади, тамшаниблар кетаман, яна уйғоқ ва бедор руҳлар осмонидан нотинч ва жабрдийда заминга қайтаман, отамни кўргиларим, тер ва меҳнат ҳиди анқийдиган эски чопониға юзларимни босганча, қилолманган яхшиликларим, қайтаролмаган қарзлариму увору савобларим учун ҳўнграб-ҳўнграб, бўзлаб-бўзлаб ўзр сўрагиларим, ёлбориб-элангиларим келиб кетади. Бироқ ҳаёт менинг кечиккан тазарруларимни қабул қила олмайди. Ёд бошқа, ҳаёт бошқа.

Бир бош узум. Бир олма. Бир шафтоли.

Яқиндагина, бир кеча туш кўриб, чўчиб-ҳадиксираб уйғониб кетдим. Қўнғилимга қил сиймайдиган, юрагим алғов-далғов бўлиб кетди. Ҳовлимизни кездим, бориб отам курган оғилхоналарнинг вақт ёмғирлари ариқлар қолдирган пахса гиштарини силадим, отамдан ёдгор ёғоч сўримизнинг қўна устунларига манглайимни босганча, оғир-оғир уйларга, ғамларга ботдим...

— Балам, шу кеча ухламай чиқдинг, — дедилар онам тонг отгандан кейин ювианаман деб турганимда ҳадик ва ҳавотир билан менга боқаркан.

— Раҳматли отам билан Нурмаматни туш қўрибман, она. Шу сўрида ўтиришибди. Икковлари жим, миқ этмайдилар. Гап қўшсам жавоб ҳам бермай индамай ўтирибди, — дедим... Кўзларимда ёш филтиллаб бошлаганини онам кўрмасинлар деб оқибодан муздай суви қаттимга қўйиб юз-кўзларим аралаш ювина бошладим.

Онам барибир сездилар, ҳаммасини илғаб, ўзлари ҳам зил кетганларини мен ҳам кўриб турган бўлсамда, менга сир бой бермай далда беришга тушдилар:

— Ҳеч нарса қилмайди, балам. Улар ҳам сени ўйлаган бўлса керак-да. Ўлган одам баъзан тушга қиради, беэовта бўлади... Тез ювингин-да, чойингни ич, атала қаймоқ қилиб қўйибман...

Бир бош узум. Бир олма. Бир шафтоли.

Ҳаётю тирикликнинг энг ширин меваси, одам зотининг энг тансиқ агар, отасининг қўзи очиклигида унга қилолманган яхшиликлари фарзанд учун умри ўтгани сайин аччиқ ва тахир хотиротга, армон ва изтироб мевасига айланиб боравераркан...

2016-yil 20-iyul, № 58 (8915)

Мавсумни марокли ўтказиб

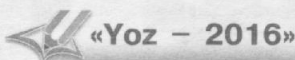
Мактаб ўқувчиларининг ёзи таътил мавсумини марокли ҳамда фойдали ташкил этиш ҳамда ўқувчиларнинг спорт билан мунтазам шугулланишини таъминлаш мақсадида ўтказилаётган «Ёз-2016» спорт мусобақаларининг туман(шаҳар) bosқичи якунига етди.

Спортнинг баскетбол, волейбол, гандбол, футбол, сузиш, стол теннис, бадий гимнастика, енгил атлетика, бадминтон ҳамда шахмат турлари бўйича бўлиб ўтган мусобақаларда 1—4-синф ҳамда 5—9-синф ўқувчилари, оромгоҳларга жалб этилмаган болалар иштирок этди. Мазкур мусобақаларда жами 13660 нафар ўқувчи қамраб олинди, шундан 6598 нафари қизлар.

Стол теннис бешлашувларига Фарғона шаҳридаги 18-умумтаълим мактаби мезбонлик қилди.

114 нафар ўқувчи қатнашган ушбу бешлашув мурасасиз курашларга бой бўлди.

Шунингдек, енгил атлетика бўйича вилоят биринчилиги Кува туманидаги болалар ва ўсмирлар спорт мактабиде ўтказилди. Мазкур мусобақага вилоятнинг 17 худудидан жами 148 нафар ёш спортчи қатнашди. Учқўприк туманидаги болалар ва ўсмирлар спорт мактабининг сузиш ҳавзасида бўлиб ўтган сузиш баҳсларида 63 нафар спортчи қатнашган бўлса, шулардан 25 нафари қизлардир.

Бундан ташқари, Фарғона шаҳридаги 1-БЎСМда «Соғлом болажон» шиори остида миллий халқ ўйинлари байрам сайли ўтказилди. Ушбу тадбир доирасида «Кувноқ эстафета», «Арқон тортиш» каби миллий халқ ўйинлари бўйича мусобақалар ташкил этилиб, уларда иштирок этган 212 нафар ўқувчи орасидан голибликни қўлга киритган жамоалар ҳамда фаол қатнашган спортсевар ёшлар муносиб тақдирланди.

Шарифа МАДРАХИМОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Аҳил оилаларнинг ақл муҳорабаси

Ватанимиз мустақиллигининг 25 йиллигига бағишлаб жойларда турли маънавий-маърифий тадбир ва спорт мусобақалари уюштирилмоқда. «Маҳалла» хайрия жамоат фонди томонидан худудларда «Биз ақл-идрокли оилаларимиз» шиори остида ўтказилган шахмат, шашка мусобақаси ҳам спортсевар оилаларни бир жойга жамлади.

Мусобақанинг Жиззах вилояти босқичида шаҳар ва туманларда голибликни қўлга киритган 13 жамоа иштирок этди. 78 нафар оилавий спортчилар ўртасида кечган мусобақада голибларни аниқлаш осон кечмади.

Кўтаринки кайфиятда ўтган мусобақа якунида ҳакамлар голиб жамоалар номини маълум қилди. Унга кўра, Фориш тумани «Нурак» маҳалла фуқаролар йиғинида истиқомат қилувчи Жаҳонгир Жиянов оиласи фахрли 1-ўрин, Арнасай туманидан Баходир Бердиев оиласи, Мирзачўл туманидан Аллаёр Нурматов оиласи иккинчи ва учинчи ўринни банд этди.

— Мусобақага жиддий ҳозирлик кўрдик, — дейди мусобақа голиби Жаҳонгир Жиянов. — Фарзандларимизни спорт билан шугулланишга даъват этиш билан бирга ўзимиз уларга шахсий намуна бўламиз. Шу маънода, оила даврасида деярли ҳар кун шахмат, шашка ўйнаб турамыз. Фарзандларим, набираларимнинг оилавий мусобақада голиблик учун астойдил ҳаракат қилишини кўриб қувонаман. Бугунги бешлашув ана шундай соғлом турмуш тарзини тарғиб қилаётган спортсевар оилаларни бирлаштирди.

А. СОДИҚОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Андижонлик шахмат, шашка ўйини ихлосмандлари учун ҳақиқий спорт байрамига айланган «Биз ақл-идрокли оилаларимиз» мусобақасининг вилоят босқичида 16 жамоа дона сурди. Андижон олимпия захиралари коллежиде бўлиб ўтган мусобақа қизгин ва мурасасиз баҳслар остида ўтди.

Мусобақанинг очилиш маросими кўтаринки руҳда ўтгани иштирокчиларда галабага бўлган ишонч-ни янада мустаҳкамлади.

Ҳакамлар ҳайъати ҳулосасига кўра, кўргонтепалик Абдураимжон Ашуров оиласи мусобақа голиби деб топилди. Улуғнор тумани «Ўзбекистон» маҳалласидан Шокирволар оиласи ҳамда Андижон шаҳри «Мустақиллик» маҳалласидан Ҳожирахмедовлар оиласи кейинги ўринларни эгаллади.

Орифжон СИДДИҚОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Мусобақанинг Қашқадарё вилоят босқичи Қарши шаҳридаги Алишер Навоий номидаги «Ёшлар маданият ва истироҳат боғи»да бўлиб ўтди.

Унда шаҳар ва туман босқичида голибликни қўлга киритган 14 оилавий жамоа иштирок этди. Қизгин ва мурасасиз кечган баҳсларда 1-ўринни Косон туманидан Фарҳод Бекназаров оиласи қўлга киритган бўлса, Ғузор тумани шарафини ҳимоя қилган Баҳриддин Шарипов оиласи 2-ўринни эгаллади. 3-ўрин мубораклик Шўхрат Шомамедов ҳамда қаршилиқ Равшан Тўхтаев оиласига насиб этди.

Бундан ташқари, бешлашувда бир қатор номинациялар бўйича ҳам голиблар номи маълум бўлди.

Ўқтам МЕЙЛИЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

Навоий шаҳридаги «Ёшлар маркази»да бўлиб ўтган шахмат-шашка мусобақасининг вилоят босқичида 55 нафар иштирокчи ўзаро куч синашди. Ушбу тадбирнинг куйи босқичлари худудлардаги 295та маҳаллада ўтказилиб, унда 5244 нафар оила аъзолари иштирок этди.

— Таҳлилларга кўра, жорий йилда мусобақаларда фаол қатнашган маҳаллалар сони ўтган йилга нисбатан 48 тага, жалб этилган болалар сони эса 1244 нафарга ошган, — дейди «Маҳалла» хайрия жамоат фонди вилоят бўлими масъул котиби С.Туробов. — Эътиборлиси, мусобақаларда ёши улуг' нуронийларимиз ҳам фаоллик кўрсатишди.

Айтиш жоизки, бир қатор ҳамкор ташкилотларнинг қўллаб-қувватлаши ва эътибори билан 3 босқичда ўтказилган мусобақанинг барча босқичлари замонавий спорт залларида ташкил этилди.

— Биз оилавий равишда спортнинг ушбу тури билан шугулланиб келамиз, — дейди Нурота тумани Алишер Навоий номидаги фуқаролар йиғини вакили Қаҳрамон ота Мансуров. — Бундай мусобақаларнинг ўтказилиши ёшларнинг вақтини марокли, мазмунли ташкил этиш баробарида, уларнинг илм олиш, ҳунар эгаллашга бўлган иштиёқини оширади, ҳаёда зукколик билан тўғри йўл танлашида асқотарди.

Якуний натижаларга кўра, Қизилтепа туманидаги «Тошманит» маҳалла фуқаролар йиғинида истиқомат қилувчи Йўлдошевлар оиласи 1-ўринни эгаллади. 2-ўринни Кармана туманидаги «Дўрмон» маҳалла фуқаролар йиғини иштирокчиси Яллаевлар оиласи, 3-ўринни эса Навоий шаҳридаги «Янгиобод» маҳалла фуқаролар йиғини шарафини ҳимоя қилган Шерқуловлар оиласи банд этди.

Голиб ва совриндорларга диплом ва эсдалик совгалари топширилди.

Ойбуви ОЧИЛОВА,
«Ma'rifat» мухбири
Жамшид НОРҚОБИЛОВ (ЎЗА)
олган суратлар.

ЯРИМ ФИНАЛЧИЛАР АНИҚЛАНДИ

Теннис бўйича Хорватия, Франция, Аргентина ва Буюк Британия терма жамоалари Дэвис кубоги ярим финалига йўлланма олди, дея хабар берди «ТАСС».

Чорак финал баҳсларининг якуний ўйинида америкалик Жей Сок хорватиялик Борну Чоричуга 4:6, 6:3, 3:6, 4:6 ҳисобларида мағлуб бўлди. Шу тариқа хорватлар океанorti мамлакати жамоасини умумий 3-2 ҳисобида енгиб, мусобақадан чиқариб юборди.

Французлар Чехия терма жамоасини 3-1, аргентиналиклар италияликларни 3-1, инглизлар ҳам сербларни 3-1 ҳисобида мағлуб этди. Энди финал йўлланмаси учун французлар ва хорватлар, аргентиналиклар ва британияликлар ўзаро куч синашади.

«ОМАДСИЗ» ОМАДЛИЛАР

Польшанинг Краков шаҳрида волейбол бўйича эркалар ўртасида ўтган Жаҳон кубогида илк марта Сербия терма жамоаси бош совринни қўлга киритгани ҳақида «Eurosport» хабар берди.

Серблар финал баҳсида турнир етакчиларидан бири, мусобақанинг 9 карра голиби бразилияликларни 3-0 ҳисобида мағлубиятга учратди. Эътиборлиси, Жаҳон кубоги қатнашчилари орасида «Рио-2016» олимпиадасига йўлланма ололмаган ягона «омадсиз» жамоа айнан серблар эди. Мазкур баҳсдан бироз олдин французлар италияликларни худди шу ҳисобда енгиб, бронза медалига сазовор бўлди.

БАСКЕТБОЛЧИ ҚИЗЛАР ТУРНИРИ

Португалиянинг Матозиньюш шаҳрида баскетбол бўйича аёллар терма жамоалари ўртасида Европа биринчилиги бўлиб ўтди, деб ёзди «Спорт» манбаси.

20 ёшгача бўлган ўсмир қизлар қарама-қаршиликларида Испания ва Италия терма жамоалари финалга қадар етиб келди. Россия терма жамоаси эса бронза медали учун кечган учрашувда сербиялик қизлардан 78:72 ҳисобида устун келди.

Айтиш лозимки, мазкур баҳсда россиялик спортчи Раиса Мусина жамоаси учун 29 очко ишлаб берди ҳамда 16 марта фойдали узатмани амалга оширди.

ҚЎЛИ СИНДИ, АММО ЕНГИЛМАДИ

Жаҳон боксчилар кенгаши таснифи бўйича суперогир вазн тоифасидаги жаҳон чемпиони, америкалик Деонтей Уайлдернинг ҳамюрти Крис Арреолога қарши муштлашувда қўли сингани ҳақида «Fightnews.com» манбаси хабар берди.

Шанба кунини ўтказилган жангда Деонтей чемпионлик камарини қўли рақибига қарши муносиб ҳимоя қилди ва Крисни 8-раундда техник нокаутга учратди. Учрашувда голиб боксчининг ўнг қўли синган ҳамда елка билан тирсакни ҳаракатлантирадиган мушак қисми лат еган.

Профессионал фаолияти давомиде 37 марта жанг ўтказиб баҳсчида галаба (36таси нокаут) қозонган Д.Уайлдер 2015 йилнинг декабридeн буюн ўз камарини 4 марта ҳимоя қилди.

Фитрат ҒАНИЕВ тайёрлади.

Ракс сеҳри фестивали

Хива шаҳридаги "Ичан қалъа" давлат музей-қўриқхонасида "Ракс сеҳри" халқаро фестивали бошланди.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбектуризм" миллий компанияси, Хоразм вилояти ҳокимлиги ва бошқа ташкилотлар ҳамкорлигида ташкил этилган фестивалда Президентимиз раҳнамолигида маданият, санъат ва миллий рақс санъатини ривожлантириш ва кенг тарғиб қилишга қаратилган эътибор юксак самаралар бераётгани таъкидланди. "Ракс сеҳри" халқаро фестивали ўзбек рақс санъатининг тарихий аънаёларини, халқимизнинг шарқона фазилатлари ва маънавиятига мос рақсларни тарғиб этишга қаратилган.

Фестивалда мамлакатимизнинг турли ҳудудларидан рақс гуруҳлари ва ансамбллари, бир қатор хорижий давлат санъаткорлари иштирок этмоқда.

— Хоразм рақсларида кўна заминнинг тарихи, урф-одатлари, аънаёлари акс этади, — дейди Ўзбекистон халқ артисти Гавҳар Матёкубова. — Азал-азалдан рақс сўзсиз қўшиқ, дея эътироф этил-

ган. Хоразм рақсларини бир неча гуруҳга бўлиш мумкин. "Лазги", "Қайроқ", "Анахита", "Зумлак" рақслари тарихий, "Сумалак сайли", "Галин саломи", "Қизлар базми", "Лачак" рақслари миллий урф-одатлар, "Этиқдўз", "Чўғирма", "Сартарош", "Қизлар баҳси" ва "Кумпишиги" рақслари турмуш тарзи акс этган рақслар гуруҳига киради. Мазкур фестивал ҳам рақс ва хореография санъатини ривожлантириш, ёш истеъоддорларни излаб топиш, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва миллий рақс маданиятимизни дунёга тарғиб этишда муҳим аҳамият касб этиши билан аҳамиятлидир.

Фестиваль доирасида "Ўзбекистон рақс санъати тарихи" фотоқўرғазмаси, маҳорат сабоқлари, ижодий учрашувлар, театрлаштирилган томошалар, миллий либослар кўрғазмаси, миллий таомлар танлови ва бошқа тадбирлар ўтказилмоқда.

А.ШОКИРОВ,
ЎзА муҳбири

Шоназар ҚОРИЕВ (ЎзА)
олган суратлар.

Ma'rifat

ТА'СИС
ЕТУВЧИЛАР:

*Ўзбекистон Халқ та'лими вазирлиги,
Ўзбекистон Олий ва о'рта махсус
та'лим вазирлиги, Ўзбекистон
Та'лим, fan va madaniyat
xodimlari kasaba uyushmasi
Respublika kengashi.*

Bosh muharrir Abdusamat RAHIMOV

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida
2006-yil 22-dekabrda 0067-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Indeks: 149, 150. T-724. Tiraj 35394.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3. Bahosi sotuvda erkin narxda.

TELEFONLAR:

qabulxona — 233-50-55;
kotibiyat — 233-99-15;
reklama va marketing bo'limi —
233-42-92(faks), 236-54-17.

ISSN 2010-6436

*«Ma'rifat» dan
materiallarni ko'chirib
bosish tahririyat ruxsati
bilan amalga oshirilishi
shart.*

*Tahririyatga kelgan
qo'lyozmalar taqриз
qilinmaydi va muallifga
qaytarilmaydi.*

MANZILIMIZ:

100083, Toshkent shahri,
Matbuotchilar ko'chasi, 32-uy.
Web-site: www.marifat.uz

Dizaynerlar:

Liliya BINASHEVA, Malohat TOSHOVA.
Navbatchi muharrir:
Qurbonboy MATQURBONOV.
Navbatchi:
Bobomurod XUDOYBERDIYEV.

«Sharq» nashriyat-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi boshmaxonasi.
Korxona manzili: Buyuk Turen ko'chasi, 41-uy.

O'zA yakuni — 20.50 Topshirildi — 21.00

1 2 4 5 6